

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuißimiè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1634

Sectio Qvinta. De partium, hoc est Horarum partibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40244

SECTIO QUINTA.

De partium, hoc est Horarum
partibus.

Horarum partes multæ sunt, & variæ, quæ proprios habent ritus, & variam eruditionem, de quibus nunc singillatim, ordine seruato quo sunt in Horarum vsu; paucis exceptis, ob alias causas, cum affiniori coniunctis.

SECTIONIS QUINTÆ CAPITA XXII.

1 De Oratione Dominica.	13 De Responsorijs.
2 De Salutatione Angelica.	14 De Responsorijs breuibus Horarum.
3 De Symbolo Apostolorum.	15 De Capitulis.
4 De initio Horarum.	16 De Oratione.
5 De Inuitatorio.	17 De Precibus, & Confessione.
6 De Hymnis.	18 De Commemorationibus, & Suffragijs Sanctorum communibus.
7 De Antiphonis.	19 De Hymno Te Deum.
8 De Psalmis.	20 De Symbolo S. Athanasij.
9 De Canticis.	21 De Martyrologio.
10 De Versibus.	22 De Fine Officij, & Antiphonis finalibus B. Mariae.
11 De Absolutionibus & Benedictionibus.	
12 De Lectionibus.	

De Oratione Dominica.

CAP. I.

1 **A**B Oratione Dominica sumitur initium Officij diuini, tum ex antiquis Breuiarijs, teste Francolino 1. par. capit. 28. numero 11. tum ex Duran. in Ration. lib. 5. cap. 3. vbi ait, ter dici ad Matutinum, & semel ante quamlibet Horam; tum ex Concilio Tolitano IV. capit. 9. quo statuitur, vt

quotidie Oratio Dominica in Officio diuino recitetur. Pius V. Ordinavit rectè, ad omnes Horas eam præmitti debere.

2 An verò initio Laudij, quando separantur à Nocturnis, sit dicenda, vide supra Sect. 4. cap. 2. num. 4. pag. 52.

3 In fine Matutini, si diuidatur à Laudibus, dicenda est probabiliùs, ex Concilio Gerundensi de Consecrat. Distinct. 5. cap. Id semper. Nauarr. de Orat. cap. 3. num. 64. & Francolin. loco cit. num. 1.

H 3

4. In

4 In fine Laudum, Primæ, Tertæ, Sextæ & Nonæ, si separatim singulæ recitentur, ea item dicenda est; vel certè in fine vltimæ Horæ, quando plures simul dicuntur. Nauarr. *cap. 10. num. 61.* citat Hugutium Doctorem, qui hoc affirmat de singulis Horis, quod Gerundensè de Matutinis & Vesperis iussit.

5 In fine ergo Vesperarum dici debet, ex dicto Concilio Gerundensi; sed an dici debeat sublequente statim Completorio? Nauarr. affirmat in *Miscell. 73.* de iure communi, & antequam dicatur *Iube Domne.* Negat Francolin. *num. 5. loco cit.* & docet fusè, sufficere Orationem Dominicam quæ dicitur post Lectionem breuem: cui verè fauet Rubrica Breuiarij in postremis verbis *cap. 32. num. 1. in fine: Dicto Fidelium animæ, incipitur & Iube Domne.* De Completorio separato à Vesperis diximus *preced. Sect. cap. 6. num. 11.* In fine Completorii ea dicitur, de quoritu antiquiores Durando non meminere.

6 Illud est notandum, quod, quando in fine Horæ additur Antiphona finalis B. Mariæ, sufficit Oratio Dominica quæ ante ipsam Antiphonam dicitur; neque post eandem Antiphonam dicenda est iterum, vt sit in Completorio. qua in re deceptum fuisse Nauarram arguentem Urbis Ecclesias, quod in hac re peccent omnes, notat & corrigit Francolinus *num. 3. & 4.* à quo idem Nauarr. in *Miscell. 73. num. 74.* se defendit, nihil mutatus à sententia proptia, sed praxis Ecclesiæ vniuersalis contraria est Nauarro.

7 Aliud item est notandum cum Nauarr. in *Miscell. 73. in fine,* quod in fine Horæ, sublequente alia Hora

eiusdem diei, sufficit, semel dici Orationem Dominicam pro fine præcedentis & initio sequentis Horæ, & habetur in Rubricis *cap. 32. num. 1. post medium.* Dixi, *eiusdem diei,* quia si post Completorium recitare velis Matutinum & ei sequentis, bis Orationem Dominicam cum Salutatione Angelica & Symbolo recitabis, Francolin. *num. 17.* & Rubrica *cit. cap. & Completorio.*

8 Initio Horarum dicitur ad animorum præparationem, vt morientes muscæ abigantur, & mens oratione serenetur, vt dignè in Officio cum Deo loquatur, Durand. *lib. 3. cap. 2.* in fine verò, ne diabolus de corde Sacerdotis rapiat, si quid boni seminatam est in Horis Canonis, Durand. *ibidem.* Vnde Nauarrus docet quàm maximè de *Orat. cap. 10. numero 63.* quod hæc formula, quam ipse commendat *cap. 19. num. 11.* vti perfectissimam, Deo gratissimam, nobis vtilem, vt nihil magis, & contra hostes efficacissimam, minus attentè & reuerenter vsurpetur, & maiori cum incuria, animi laxitate, & euagatione maiore, vnâ eum Salutatione Angelica eiusdem ferè momenti, pronuntiatum quàm ipsæ Horæ Canonice.

9 Recitatur autem in Officio tribus modis, initio, in fine, & in medio, id est ad Preces. Item totum secretò, totum clara voce, totum partim secretò, partim clara voce. Et initio quidem, aliquando in medio, & in fine Officij totum secretò, addito *Amen* in fine: in medio verò reliquis duobus modis, & omnino semper *Amen*, vt videtur est in toto Breuiario. Dicitur clara voce in Pre-

ci-
bus

cibus Laudum & Vesperarum; in alijs Precibus partim secretò, partim clara voce: vt omnibus modis orandum esse Deum intelligamus. Rarò clara voce, nempe in diebus ieiuniorum, & præterea in Aduentu, vt cum ieiunio elata voce magis audiamur; vniuersique Hebdomada ius, qui vicem Christi gerit, omnium nomine orat, vt in Breuiario edito 1550. de quo ritu neminem legi. Sapiùs autem totum secretò dicitur, quia Deus de corde clamantes audit. Non rarò, clara voce & secretò simul, primis ijs verbis inuitando alios, *Pater noster*, postremis requirendo eosdem ad consensum, Duran. *lib. 5. cap. 5.* quod fit propter Sanctorum communionem, inquit Hugo in *Specul. cap. 3.* quòd autem dicatur in medio Horarum, id fit ad humilitatem & deuotionem, & vt ad interiora reuerfi, mente capiamus quæ dicimus; & vt oratio ipsa Horarum efficaciam habeat maiorem, Duran. *loco citato.* De excellencia Orationis Dominicæ, & de eiusdem partibus non est huius loci plura congerere.

10 Quid, quando Missa sequatur post Horam (quod accidit quotidie in Choro) eritne omittenda Oratio Dominica in fine Horæ? si omittitur v. *Fidelium*, consequenter etiam Oratio Dominica. qua de re infra *cap. 22.*

De Salutatione Angelica.

C A P. I I.

1 DE primis auctoribus Angelicæ Salutationis non est quod quæram, Gabriele videlicet & Elisabetta, quorum alter ea verba protulit, *Aue gratia plena,*

Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus; altera repetens vltima verba Archangeli addidit alia, *Et benedictus fructus ventris tui, Luc. 1.* Quæro potius, quando reliqua vsq; ad finem fuere addita ab Ecclesia? certum autem est, in Concilio Ephesino hæc quæ sequitur pronunciata fuisse, *Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, Amen,* vt ait Baron. *ann. 431.* quæ verba addita Salutationi Angelicæ perdurauerunt vsque ad Breuiarium Cardinalis S. Crucis, vt initio habetur eiusdem. Postremis ergo temporibus, ex consuetudine Romana à Pio V. in Breuiario approbata, additum est quod sequitur, *nunc, & in hora mortis nostræ.* Verbum *Iesus* in medio dici ex antiquiore vsu ego puto.

2 Iure communi numquam fuit statutum, eam esse recitandam in Officio diuino, Nau. *de Orat. cap. 10. numero 62.* Ante Pium V. in solo Breuiario Cardinalis S. Crucis legebatur, non in antiquioribus. Pij V. ergo iussu, iure nouo cum Oratione Dominica dicitur, & dici debet initio Horarum omnium, excepto Completorio, ex Nauar. *cap. 19. num. 129.* prout in Breuiario nunc legitur, neque vno verbo dempto. Ante annum 1550. non dicebatur in Officio.

3 Qui volunt Orationem dici Dominicam ante Laudes à Nocturnis separatas, volunt etiam cum ea Salutationem Angelicam, qua de re *sup. pag. 52. num. 4.*

4 Fortè inde data est comes Orationi Dominicæ in Officio, quia ex Durando *lib. 5. cap. 2.* dicebatur *Aue Maria* in principio & in fine Horarum beatæ Virginis: quæ Horæ, vt dicemus, quotidie recitabantur cum Officio diuino; & quia nunc omittuntur,

tuntur, præsertim extra Chorum, saltem reterta est Salutatio Angelica ob cultum beatae Virginis, cuius ope singulis horis indigemus.

5 In fine Horarum non dicitur, nisi in fine Completorij, vt finis Officij concordet cum principio eiusdē Officij. De eiusdem excellentia lege Nauiar. *de Orat. c. 19. Concl. 12.* expositionem verò accuratissimā edidit inter alios Rutilius Benzonijs ann. 1612.

De Symbolo Apostolorum.

C A P. I I I.

1 **S**ymbolum, ait Ruffinus in *Expositione Symboli*, est Græcè, indicium, & collatio, hoc est, quod in vnum conferatur. Dicitur *Apostolorum*, quia singuli Apostoli in vnum contulere quod quisque, dictante Deo, sensit ante ipsorum diuisionem. lege Augustin. *Serm. 115. de Tempore, si illius est.* Petrus dixit, *Credo in Deum, Patrem omnipotentem.* Ioannes dixit, *Creatorum cali & terra.* Iacobus dixit, *Credo & in Iesum Christum, Filium eius vnicum, Dominum nostrum.* Andreas dixit, *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.* Philippus ait, *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.* Thomas ait, *Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.* Bartholomæus dixit, *Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* Matthæus dixit, *Inde venturus est iudicare vivos & mortuos.* Iacobus Alphæi, *Credo & in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam.* Simon Zelotes, *Sanctorum communionem, remissionem peccatorum.* Iudas Iacobi, *Cyrenis resurrectionem.* Matthias compleuit, *V-*

tam æternam. Amen. Hæc Augustinus, ex quibus patet, editum fuisse Symbolum ante necem Iacobi maioris, quæ contigit anno Domini 44. Dixi suprâ, *dictante Deo*, teste Tertulliano *de Præscript. adu. heret. cap. 14.* quod idem à Romana Ecclesia integrè custoditum fuit, adeò vt Romanum Symbolum fuerit à Virgilio Papa appellatum, *lib. 4. Contra Eutychem.* vbi ait, Romanum Symbolum antiquius esse Nicæno, id est Apostolicum, exponente Duran. *de Rit. lib. 2. cap. 24.* imò Ruffinus asserit, in diuersis Ecclesijs factas illi fuisse additiones, Romæ verò minime; eò quod nulla hæresis Romæ habuerit exordium. Plura de hoc Symbolo Dominicus Grauna in *Castrol. præscriptionibus lib. 4.*

2 Decreuerat Damasus, ad omnes Horas recitari hoc Symbolum, vt in *Supplem. Chron. in eius Vita*, & idem habet Polyd. *Virgil. lib. 6. de Inuent. cap. 2.* Durandus quoque *lib. 4. cap. 25.* innuit, suo tempore fuisse in vsu hunc ritum; sed vsu abrogatus est, exceptis Matutino & Prima ante eandem Horas, & Completorio in fine. Ambrosius *de Velan. Virginius* de Symbolo ait: Quotidie antelucanis horis recensendum est. Augustinus *lib. 1. de Symbolo ad Catech. cap. 1.* Quotidie dicite, antequam dormiatis. & *Hom. 52. inter 50.* Quotidie dicite, quando surgitis, quando vos collocatis ad somnum. Ergo hora Matutina & post Completorium aptissimè dicitur, ante horam Primæ, quæ diei est initium, æquè aptè dicitur. *Amal. lib. 4. c. 2. Gem. lib. 2. c. 59.* Hugo Viêt. in *Spec. cap. 3.* mentionem huius Symboli faciunt in Prima, Completorio, & ad Preces tantum.

3 Quare

3 Quare nouo inre quinquies hodie recitatur in Officio, si dicantur Preces in Prima, & Completorio. Initio quidem Matutini & Primæ ad professionem fidei, quæ est virtutum omnium fundamentum: & dicitur secretò, quia in primitiua Ecclesia sub silentio plerique fideles erant, metu persecutionum, Dur. lib. 4. cap. 25. In fine quoque Completorii secretò dicitur, quia in fine mundi plures in corde referuabunt fidem, non ore palam prædicabunt, idem *ibidem*. In medio ad Preces Primæ, & Completorii; quia in primitiua Ecclesia, & in fine mundi in electis solidior fides; unde & bis in his duabus Horis dici solet.

4 Sed cur in medio, ad Preces, partim clara voce, partim secretò dicitur? Quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, Roman. 10. Dur. lib. 5. cap. 5. sed numquam totum clara voce, sicut in Missa, quia, inquit S. Thom. 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 9. ad 6. initio diei, in primitiua scilicet Ecclesia, prædicabatur fides potius occultè; & idem in fine diei, Antichristi tempore, fiet; nunc verò temporis, quod hora Missæ repræsentat, manifestata fide, Symbolum Patrum, quo declaratur Symboli Apostolorum, euulgatur liberè, & absque metu cantatur. De Symbolo satis.

De initio Horarum.

CAP. I V.

Tribus modis inchoatur Hora Matutinum per *Domine labia mea*, &c. Completorium per *Conuerte nos*, &c. Reliquæ Horæ per *Deus in adiutorium*. De Matutini principio prædicto me-

minit Amal. lib. 4. cap. 9. & alij post eum. Signum Crucis ad os fieri, scribit Gemma an. lib. 2. cap. 1. De initio Completorii prædicto, Hugo in *Spec. cap.* 3. De initio reliquarum Horarum, quod diximus, Nau. *de Orat. cap.* 3. num. 64. & auctorè facit Damascum suasu Hieronymi. Gregorio tribuit Polyd. Virgil. lib. 6. *de Inuent. cap.* 2. Amalar. autem in *Matut. lib.* 4. c. 9. non meminit huius Versus, *Deus in adiutorium*. Erat autem hic Versus in ore Monachorum frequentissimus, Cassiano teste lib. 12. *Instit. c.* 23. coll. 10. cap. 10. Signum Crucis à fronte ad pectus ad ea verba fieri, tradidit Beler. *de Diu. Offic. cap.* 24.

2 Contingit enim, ait Turrecrem. *ad Reg. sancti Benedicti*, tribus modis peccari, corde, ore, & opere. *Domine labia* dicitur contra peccatum oris; *Conuerte*, &c. contra peccatum cordis; *Deus in adiutorium*, contra peccatum operis. Et quia in peccato oris & cordis est aliquid operis, idèd, ait Dur. lib. 5. cap. 2. in Matutino quoque & Completorio additur Versus *Deus in adiutorium*, &c.

3 Aptius autem principio totius Officij præponitur *Domine labia*, &c. quia ore laudandus est Deus cum recitatione Officij. Et quia per diem vagamur à Deo, idèd sub noctem dicimus aptius, *Conuerte nos Deus*, &c. Per diem autem sapius cum antiquis Monachis dicimus, *Deus in adiutorium*, &c.

4 Prosequimur cum *Gloria Patri, & Filio*, &c. auctoritate Damasi; & ad omnes Horas dici, scribunt Amal. lib. 4. cap. 9. & Valafridus cap. 25. Damascus tamen non est auctor huius Versus, qui ante Damascum à Nicæna Synodo fuit compositus; imò ab
I Aposto-

Apostolis fluxisse, probat ex Basilio Baronijs *ann.* 325. Nicænumque addidit, *Sicut erat in principio*, &c. vt idem Baron. *ibidem ex Conc. V. asens. can.* 7. Plura *infra cap.* 8.

5 Completur initium Horarum per *Alleluia*. Vox est Hebræa, quæ significat, Laudate Deum, ex Aug. *in Psal.* 118. cum plenitudine tamen gaudij, & exultationis, auctore sancto Thomæ *post Glos. in cap.* 19. *Apocal.* Sanctus Germanus *in Theoria* explicat hoc modo: Al, venit, el, Deus, uia, laudate: vel ex eodem, Pater, Filius, Spiritus sanctus. quam expositionem S. Gregorio tribuit Dur. *lib.* 4. *cap.* 20. vbi alias tres affert, quæ mihi non satis placent. In aliam linguam transferri non debet propter sanctiorem auctoritatem, ait Isidor. *lib.* 1. *de Diu. Offic. cap.* 13.

6 A sancto Hieronymo fuit hæc translata de Ierosolymitana Ecclesia ad Romanam iussu Damasi, vt docet S. Gregor. *lib.* 7. *Epist.* 63. qui & eandem vocem Romæ restituit, ex Rup. *lib.* 1. *de Diu. Offic. cap.* 35. non simpliciter, sed instituendo, vt diceretur etiam extra tempus Paschale, vt exponit Baronijs, Augustinum citans *in Psal.* 106. *dum scribit de Damaso*, anno 384. Erat enim in vsu Ierosolymis ante Damasum, qui & Romæ eandem vocem ordinauerat; sed deinde fuerat omissa vsque ad tempora sancti Gregorij, qui eandem restituit.

7 Post Septuagesimam loco *Alleluia* dicitur, *Laus tibi Domine*, &c. ex Decreto Alexandri II. vt ait auctor Gemmæ *an. libro* 4. *cap.* 117. *titulo de Sancto Stephano, in postremis verbis*. Mutationis huius ratio est, ex Alcuin. *cap. de Septuages.* quia conue-

nit humiliori tunc vt lingua, qualis est Latina comparata cum Hebræa.

De Inuitatorio.

CAP. V.

1 **H**abetur *Inuitatorium* apud Amal. *lib.* 4. *c.* 9. in quo, inquit, communis cæterus Fratrum conuocat omnes degentes vndique, vt excitentur & veniant ad confitendum Domino. De eodem Alcuinus ante Amalarium, dum causam reddit, cur *Inuitatorium* in die Epiphaniæ non dicitur.

2 Dicitur autem sexies integrè intra Psalmum *Venite*, & ter imperfectè, id est pro medietate eiusdem: quia aliqui perfectè, aliqui imperfectè inuitationem recipiunt. Senarius est perfectorum, qui constat vno, duobus, tribus. Imperfectorum numerus est illorum trium, qui Superbiæ, Avaritiæ & Luxuriæ studet, Dur. *in Rat. lib.* 5. *cap.* 3. Sexies itè integrè, quia in sex ætatibus mundi inuitantur omnes ad Deum, Mich. *Timor. in Spec. ordin.* 4. *par. trac.* 6. *cap.* 16.

3 Variatur pro officij qualitate, & in Ferijs variari tradit Radul. *Prop.* 15. quæ varietas concinnior est hodie quàm ante Pium V. tum in Officio de Tempore, tum de Sanctis.

4 Dominico die, de creatione, *Qui fecit nos*; quæ facta est primo dierum omnium. in reliquis diebus concedat *Inuitatorium* cum antiquis.

5 In die Epiphaniæ non dicitur, ex Alcuino *cap. de Theophania*; quia, inquit, Herodes inuitauit, & congregauit Scribas, vt scirent de Christo ad eundem occidendum. Vel quia Magi, inquit Hugo *in Spec. cap.* 3. à nomine inuitati venerunt ad Christum. Vel

Vel quia Pfalmus *Venite* dicitur eo die in Nocturnis, neque bis in eodem Officio dici Pfalmus solet, Dur. *lib. 6. cap. 16.* & in tertio Nocturno Pfalmus ille dicitur; quia tempore gratiæ inuitantur omnes ad Deum, non ita communiter in lege, & ante legem. Vnde frequens est repetitio verborum, *Venite, adoremus eum.*

6 Non dicitur in triduo ante Pascha, ne inuitemur, sed potius per silentium detestemur pestiferum Iudæorum consilium & conuentum eorum contra Christum. Præterea Apostoli tunc dispersi erant, qui alios ad Dominum inuitare consueuerant, Durand. *lib. 6. cap. 72.*

7 Quando, & cur in Officio Defunctorum dicatur, vel taceatur, dicemus *ultima Sectione.*

De Hymnis.

CAP. VI.

Hymni Græcè, laudes Latine. Sunt enim cantus laudem continentis Dei, Aug. *Psal. 72.* ita vt hæc tria constituent Hymnum, Laus, Dei Laus, & Cantus. Carmina quæcumque in laudem Dei, Hymni vocantur ab Isidor. *lib. 1. de Div. Offic. cap. 6.*

1 Primus auctor Dauid, ex Isid. *ibid.* inter Græcos è nostris primus Hierotheus, & Nepos, apud Eusebiū *lib. 7. Hist. cap. 19.* Deinde Hilarius è Latinis librum edidit Hymnorum Ecclesiasticorum, teste Hieron. *de Script. Eccles.* quem imitatus Ambrosius, Hymnos populo componens, persecutionem Iustinæ Augustæ rerum nouitate leniuit, vt scribit Walf. *de Reb. Eccl. cap. 25.* & tunc in Ecclesia quoque cantari cœperunt. quã-

quam & Apostolicum inuentum fuisse dicendum est, de quo Paul. *Coloss. 3, Ephes. 5.* imò à Christo deduci potest, qui, Hymno dicto, exiuit in montem Oliueti, *Matth. 26.*

3 Cantados autem in Ecclesia Romana composuit quoque Gelasius Papa, ex VValafr. *loco cit.* vsūque eorundem in Horis Canonicis approbavit Conc. Turon. II. *can. 24. Tolet. IV. cap. 12.*

4 Significant Hymni fortitudinē & maiestatem Dei, & eiusdem vel beneficia, vel facta miranda, ait Hieron. citatus ab Amal. *lib. 4. cap. 3.* Vnde & stando eos cantamus, ob reuerentiam; & vt ostendamus, nos sursum habere quoque ad Deum corda nostra, Duran. *lib. 5. cap. 2.*

5 Multos enumerat Hymnos Radul. *Propos. 13.* qui erant tunc in vsu; è quibus nos habemus eos qui sequuntur; quorum Auctores hoc loco addimus, prout alij nobis tradiderūt non contemnendi Scriptores.

1 *Ad canam Agni prouidi.* Nondum noui auctorem.

1 *Eterna cali gloria.* Ambrosij est, ex Mich. *Timotheo.*

1 *Eterna Christi munera,* Apostolorum, & Martyrum. Ambrosiani sunt, ex Dion. *Carthus. & Clitonaao.* Sed alterum pro Martyribus tribuit Gregorio *Timotheo,* in quadam editione, non in omnibus.

1 *Eterne rerum conditor.* Ambrosianus est, ex Radulph. *loco citato,* & ex *Timoth.*

1 *Ales diei nuntius.* Prudentij, ex *Clitona. & Timoth.*

4 *Angularis fundamentum.* Pars est Hymni, *Vrbs Ierusalem beata,* de quo infra.

3 *Antra deserti teneris sub annis.*

I 2 Pauli

Pauli Diaconi, ex Clifton. Carthus. Timoth.

1 *A Solis ortus cardine.* Sedulij, ex Cornel. Schult. tom. 1. par. 2. cap. 6. Biblior. Alphabeticus est, quia primi versus ab A. alij à B. C. D. &c. quod notauit Timoth.

1 *Audi benigne conditor.* Ambrosij, ex Cornel. loco citato. Prudentij, ex Timoth. Gregorij, ut in eiusdem Operibus tom. 5. Romæ 1593. in calce Sacramentarij.

5 *Aue maris stella.* S. Bernardo tribuitur à Franc. Costero.

2 *Aurea luce, & decore roseo.* Elpis vxoris Boëtij, quæ vixit circa an. 522. in Ligno vita, de Anicia familia.

1 *Aurora iam spargit polum.* Ambrosij, ex Timoth. si nota marginalis est Timothei. non enim ita in omnibus eiusdem libris habetur.

1 *Aurora lucis rutilat.* Ambrosij, ex Cornelio.

1 *Beata nobis gaudia.* Hilarij, ex Cornelio.

1 *Celi Deus sanctissime.* Ambrosij dicitur esse in quibusdam Breuiarijs.

1 *Christe redemptor omnium.* in Natali. Ambrosianus est, ex Timoth.

3 *Christe Sanctorum decus Angelorum.* Desideratur auctor.

1 *Conditor alme siderum.* Ambrosij, ex Timoth.

1 *Consors paterni luminis.* Ambrosij, ex Cornelio.

1 *Deus tuorum militum.* Ambrosij, ex Radul. Gregorij, ex Timoth.

3 *Ecce iam noctis tenuatur umbra.* Gregorij, ex Clifton. & Timoth. in calce Sacram. Gregorij habetur.

1 *Ex more docti mystico.* Ambrosij, ex Timoth.

1 *Exultet calum laudibus.* Ignoratur auctor.

1 *Hostis Herodes impie.* Sedulij, ex Timoth.

1 *Iam Christe Sol iustitia.* Ambrosij, in quibusdam Breu. & ex Io. Baptista Rubeo.

1 *Iam Christus astra ascenderit.* Ambrosij, ex Radul. Greg. ex Cornelio.

1 *Iam lucis orto sidere.* Ambrosij, ex Clifton. Carthus. Timoth.

1 *Iesu corona celsior.* Ambrosij, ex Radulpho.

1 *Iesu corona Virginum.* Ambrosij, ex Radul. Gregorij, ex Timoth.

1 *Iesu nostra redemptio.* Ambrosij, ex Cornelio.

1 *Iesu redemptor omnium.* Desidero auctorem.

1 *Immenso cali conditor.* Ambrosij, ex Timoth.

3 *Iste Confessor Domini sacratum.* Nondum scitur auctor.

1 *Lucis creator optime.* Gregorius est, ex Timoth. & habetur in calce Sacram. Gregoriani.

4 *Lustris sex qui iam peractis.* Ambrosij, ex Jacobo de Valentia in Psalmum 95. apud Timoth. sed videtur auctoris qui scripsit, Pange lingua vnde ut vnus Hymnus habetur in Missa Fer. 6. in Parasceue.

1 *Lux ecce surgit aurea.* Prudentij, ex Jo. Baptista de Rubeis in Psalter.

1 *Magne Deus potentia.* Ambrosij, in quibusd. Breu.

1 *Martyr Dei, qui vnicum.* Auctor nescitur.

3 *Nocte surgentes vigilemus omnes.* Gregorij, ex Clifton. & Timotheo. & legitur in calce Sacram. Gregor.

1 *Nox atra rerum contegit.* Ambrosij, ex Timoth.

1 *Nox, & tenebrae, & nubila.* Prudentij, ex Clifton. & Timoth.

1 Nunc sancte nobis Spiritus. Ambrosij, ex Clémentou. Carthus. Timoth.

1 O gloriosa Domina. Fortunati, ex Cornelio. Ambrosij, ex Rubeo.

1 O lux beata Trinitas. Alcuini, ex Cornelio. Gregorij, ex Timoth.

3 O nimis felix, meritiq; celsi. Pauli Diaconi, ex Clémentou. Carthus. Timoth.

4 Pange lingua gloriosi Prælium certaminis. Fortunati, ex Baron. an. 566. & Timoth.

1 Pater hominis Deus. Ambrosij, in quibusdam Breu. Gregorij, in alijs Breu.

1 Primo dierum omnium. Gregorij, ex Clémentou. Timoth. & habetur in calce Sacram. Greg.

1 Quem terra, pontus, æthera. Fortunati, ex Cornel. Gregorij, ex Timoth.

1 Rector potens verax Deus. Ambrosij, ex Clémentou. Carthus. Timoth.

1 Rerum creator optime. Ambrosij, ex ysdem.

1 Rerum Deus tenax vigor. Ambrosij, ex ysdem.

1 Rex gloriose Martyrum. Gregorij, ex Timoth.

1 Rex sempiternæ Domine. Quis mihi det auctorem?

6 Sanctorum meritis inclita gaudia. Neque auctorem noui.

1 Somno refectis artubus. Ambrosij, ex Cornel. & Timoth.

1 Splendor paterna gloriæ. Ambrosij, ex Radul. & Timoth.

1 Summa Deus clementia. Ambrosij, ex Carth. & Timoth.

1 Telucis ante terminum. Ambrosij, ex Cornel. & Timoth.

1 Telluris ingens conditor. Ambrosij, in quibusdam Breu.

4 Tibi Christe splendor Patris. Quis auctor?

1 Tu Trinitatis unitas. Ambrosij, ex Cornelio.

1 Veni creator Spiritus. Ambrosij, ex Cornelio.

1 Verbum supernum prodiens A Patre. Gregorij, in quibusdam Breu. S. Thom. Aquin. ex Timoth. quem fortè sefellit alterius Hymni simile principium.

1 Vexilla regis prodeunt. Theodulphi, seu Theoduli, ex Benzonio in Magnificat lib. 1. cap. 6. Fortunati, ex Baron. an. 566. Sedulij, ex alijs, vel Ambrosij, apud Timoth.

3 Virginis proles, opifexq; matris. De auctore nemo.

1 Vox clara ecce intonat. Ambrosij, ex Cornelio.

4 Vrbs Ierusalem beata. Auctor Ambrosius, ex Rubeo.

3 Ut queant laxis resonare fibris. Pauli Diaconi. Hunc putant aliqui in prima strophe collegisse sex notas musicales, Vt, re, mi, fa, sol, la, sed errant: nam hæ notæ cœptæ sunt adhiberi tamquam musicales à Guidone Abbate, qui Græcos imitatus musicos syllabis vsos ad musicam docendum, adinuenit & ipse has syllabas Latinas de prædicta Hymni strophe desumptas, vt scribit Arnoldus auctor Ligni vitæ libro 5.

Obijt autem Guido ann. 1020. longè post Paulum Diaconum, qui floruit anno 770.

6 Radulph. loco citato significat alios Hymnos fuisse tunc in vsu in Hymnis Romanis, & fortasse non paucos de sequentibus, quos ille non indicat: & habentur in Breuiario Pij V.

1 Eternæ Rex altissime. Gregorij, in quibusdam Breu. habetur etiam in Breu. M. S. ante annos 300.

1 *Eterne Patris vnice.* Non ante annum 1550. auctorem desidero.

1 *Amor Iesu dulcissime.* Bernardo tribuit *Timoth.* in *Breuiar.* non ante ann. 1550. fuit in vfu.

1 *Audit tyrannus anxius.* Prudentij, ex *Timoth.* post ann. 1550. est in *Breuiar.*

1 *Christe Redemptor omnium.* de Omnibus Sanctis. Ambrosij, ex *Timoth.* habetur in *præd. Breu. M. S.*

1 *Claro Paschali gaudio.* Habetur in *præd. M. S. Breuiar.* Auctor idem qui Hymni, *Tristes erant Apostoli.* vnus enim erat Hymnus, qui nunc diuisus est.

6 *Custodes hominum psallimus Angelos.* An. 1608. auctoritate Pauli V.

2 *Doctör egregie Paule.* Elpis dicitur esse à Cornelio *suprà.* habetur in *præd. M. S. Breu.*

1 *Fortem virili pectore.* Syluij Card. Antonian. in *Recognit. Breu. à Clem. VIII.*

3 *Huius obtentu Deus alma nostris.* Pars Hymni, *Virginis Proles.* de quo *infra.*

2 *Iam bone Pastor Petre.* Elpis. Habetur in *præd. Breu. M. S.*

1 *Iesu Saluator saculi.* In *præd. Breuiar. M. S.* sed auctorem nescio.

1 *Mememo salutis auctor.* Pars est Hymni Natalis Domini: *Christe Redemptor omnium.*

1 *Nardo Maria piscico.* Pars Hymni in Benedictione palmarum, in *Ordine Romano.* mutatus est in Breuiarij recognitione sub Clemente VIII. & est S. Gregorij, ex *Rubeo.*

1 *Orbis paruator optime.* An. 1608. iussu Pauli V.

1 *O sola magnarum urbium.* Prudentij, ex *Timoth.* non ante annum 1550. in Breuiario est.

4 *Pange lingua gloriosi Corporis.* S. Thomæ Aquin. in *opusc. 57.*

1 *Pater superni luminis.* Roberti Card. Bellarm. in *Recognit. Breuiarij.*

2 *Petrus beatus catenarū laqueos.* Dicitur Elpis. in *prædicto Breu. M. S.* ante 300. annos habetur.

1 *Quicumque Christum quaris.* Prudentij, ex *Timoth.* sed nota marginalis in alia editione tribuit Bernardo. non ante ann. 1550. habetur in Breuiario.

2 *Quodcumque vinculis super terram.* Elpis. habetur in *prædicto Breuiar. M. S.*

6 *Sacris solemnij inuncta sint gaudia.* S. Thomæ, *Opusc. 57.*

1 *Salute flores martyrum.* Prudentij, ex *Timoth.* non ante annum 1550. in Breuiario habetur.

1 *Tristes erant Apostoli.* Habetur in *Breuiar. M. S. prædicto.* auctorem facit Ambrosium Rubeus.

1 *Verbum supernum prodiens.* Ne Patris. S. Thomæ, *Opusc. 57.*

Omaes ergo sunt numero xccii.

7 Si rationem metri cuiusque sententis cupis, breuiter addā: nam ad sex species ij reducuntur & formas. In prima sunt Hymni Iambici Dimetri, à Iambo pede, & à duabus mensuris ita dicti: & ij sunt, quos à capite notauimus hac nota 1. hoc est prima species.

In secunda continentur Iambici Trimetri, à Latinis ternarij vel ternarij appellati, qui constant sex pedibus, locis imparibus: ij verò sunt, quos notauimus à capite hac nota 2. hoc est secundæ species.

Tertia forma continet Sapphicos cū Adonico in fine, notatos hac nota 3.

Ad quartam spectant Trochaici Dimetri, hac nota 4.

Quinta

Quintæ formæ, nempe Trochai-
ci, & à Seruio Ithyphallici, vnicus
est Hymnus in eius laudem, quæ v-
nica est Mater & Virgo, *Aue maris
stella*; qui speciem metri tantum ha-
bet quoad syllabas, vt notant Cliehou.
& Carthul.

Sexta complectitur *Asclepiadæos*
cum Glyconico in fine, notatos hac
nota 6.

8 Sed auctores Ecclesiasticorum
Hymnorum leges metri sapius neg-
lexerunt, vt sensui verba consona-
rent: quod de se fatetur S. Bernardus
Epist. 312. ad Guidonem, & in præ-
dictis patet. Ambrosius è supradictis
accuratiùs Hymnos numero 37. com-
posuissè creditur, Gregorius octo,
Bernardus duos, Hilarius vnum, san-
ctus Thomas quatuor, reliquos alij
quos nominauimus.

9 Prædictos Hymnos emendauit
tandem sanctissimus D. N. Urbanus
VIII. correctis falsis syllabis ultra
nongentas, & mutatis idèd princi-
pijs Hymnorum vltra triginta, an-
no 1629. quos & laudauit sacra Ri-
tuum Congregatio die 17. Martij
eiusdem anni. Intactos reliquit tres
de sanctissimo Sacramento, ratione
Hetrusci rhythmij, quo auctor san-
ctus Thomas eos composuit: Hymnũ
item *Aue maris stella*, qui est soluta
potius oratio, aliquibus incisis parti-
ta: & Hymnum Angelorũ ad Vespè-
ras, qui sine labe fuit, & paucos alios.

Index ergo deinceps hic erit.

1	A	Dregias Agni dapes.	1	Ales diei nuntius.
1		Æterna cali gloria.	1	Alto ex Olympi vertice.
1		Æterna Christi munera.	3	Antra deserti teneris sub annis.
1		Æterne rector siderum.	1	A solis ortus cardine.
1		Æterne rerum conditor.	1	Audi benigne conditor.
1		Æterne R. altissime.	1	Audit tyrannus anxius.
			5	Aue maris stella.
			1	Aurora iam spargit polum.
			1	Aurora cælum purpurat.
			1	Beata nobis gaudia.
			2	Beate Pastor Petre, clemēs accipe.
			1	Cæli Deus sanctissime.
			3	Christe sanctorum decus Angel.
			1	Christo profusum sanguinem.
			1	Cælestis vrbs Ierusalem.
			1	Consors paterni luminis.
			1	Creator alme siderum.
			1	Crudelis Herodes, Deum.
			6	Custodes hominum psallimus
Angelos.
			2	Decora lux aternitatis, auream.
			1	Deus tuorum militum.
			3	Ecce iam noctis tenuatur vmbra.
			2	Egregie Doctor Paule mores in-
struc.
			1	En clara vox redarguit.
			1	Ex more docti myltico.
			1	Exultet orbis gaudijs.
			1	Fortem virili pectore.
			1	Hominis superne conditor.
			3	Huius oratu Deus alme nobis.
			2	Iam Christus astra ascenderit.
			1	Iam lucis orto fidere.
			1	Iam sol recedit igneus.
			1	Iesu corona celsior.
			1	Iesu corona virginum.
			1	Iesu Redemptor omniũ, Perpes.
			1	Iesu Redemptor omniũ, Quem.
			1	Immenſe cali conditor.
			1	Inuicte Martyr, vnicum.
			3	Iste Confessor Domini, colentes.
			1	Lucis creator optime.
			4	Lustra sex qui iam peregit.
			1	Lux alma Iesu mentium.

1 Lux

- 1 Lux ecce surgit aurea.
 1 Magnæ Deus potentia.
 1 Maria castis osculis.
 1 Memento rerum conditor.
 2 Miris modis repentè liber, ferrea.
 3 Noctè surgètes vigilemus omnes.
 1 Nox atra rerum contegit.
 1 Nox, & tenebræ, & nubila.
 1 Nunc sancte nobis Spiritus.
 1 O gloriosa virginum.
 3 O nimis felix, merique celsi.
 1 O sola magnarum vrbiū.
 1 O Sol salutis, intimis.
 4 Pange lingua gloriosi Corporis.
 4 Pange lingua gloriosi Lauream.
 1 Paschale mundo gaudium.
 1 Pater superni luminis.
 1 Placare, Christe, seruilis.
 1 Primo die quo Trinitas.
 1 Quem terra, pontus, sidera.
 1 Quicumque Christum quæritis.
 2 Quodcumque in orbe nexibus re-
 uinxeris.
 1 Rector potens, verax Deus.
 1 Rerum creator optime.
 1 Rerum Deus tenax vigor.
 1 Rex gloriose Martyrum.
 1 Rex sempiternæ cælitum.
 6 Sacris solènijs iuncta sint gaudia.
 1 Saluete flores Martyrum.
 1 Salutis eternæ dator.
 1 Salutis humanæ fator.
 6 Sanctorum meritis inclyta gaudia.
 1 Somno refectis artibus.
 1 Splendor paternæ gloriæ.
 1 Summæ Parens clementiæ.
 1 Summi Parentis vnice.
 1 Te lucis ante terminum.
 1 Telluris alme conditor.
 1 Te splendor, & virtus Patris.
 1 Tristes erant Apostoli.
 1 Tu Trinitatis vnitas.
 1 Veni, creator Spiritus.
 1 Verbū supernū prodiēs, E Patris.

1 Verbum supernum prodiens,
 Nec Patris.
 1 Vexilla regis prodeunt.
 3 Virginis proles, opifexq; matris.
 3 Vt queant laxis reionare fibris.
 10 Mendum putat aliqui in Hym-
 nis Iambicis, quando legant nouem
 syllabarum versum, non aduertentes,
 Anapestum poni pedem primo loco,
 qui constat duabus primis syllabis
 breuibus & tertia longa, pro Spon-
 deo, vel Iambo; vt, Hominis super-
 ne conditor; Populique Rex Iudici;
 Tibi mille dentā miliū; Michael
 salutis signifer.

11 Hymni dicuntur vel post Inui-
 tatorium, ex institutione Gelasij, in
 Platina, in signum gaudij vocatorum
 ad Deū, ex Mich. Timor. *loc. cit. c. 17.*
 & ad excitanda sunt torpenta corda,
 Hugo Victor. *lib. 2. de Offic. cap. 8.*
 Vel post Psalmos, vt excitentur ad
 immediatè sequens Canticum Euan-
 gelicum, vt in Laudibus, Vespere,
 & Completorio, Hugo *ibidem.* Vel
 ante Psalmos, vt ad alias Horas; vt
 initio Horæ ad dulcedinem ditanti-
 moris retrahantur corda cuius quod-
 dianis occupata, Hugo *ibid.*

12 Finis Hymnorum variatur pro
 ratione Festorum, vt dicitur in *Ru-
 bric. de Hymnis num. 4.* & in Nati-
 uitate Domini, auctore sancto Boon-
 uentura, vsque ad Epiphaniam in
 semper mentio de partu Virginis. Ite
 fit in Festo Corporis Christi, auctore
 sancto Thoma Aquinate, in hono-
 rem Deiparæ, de cuius carne est caro
 Christi. & habetur in Decreto à no-
 bis supra citato Ioan. XXII. In Epi-
 phania, quæ significat apparitionem,
 apparet ratio, cur dicatur in fine,
*Qui apparuisti Gentibus: ob eandem
 causam dicitur, Quis reuelas pat-*
ris,

aulis, in Transfiguratione Domini. Reliquarum terminationum patet ratio; nisi dubites in Pentecoste, cur dicatur, *Deo Patri sit gloria*, &c. qui finis hodie communis est tempori Paschali. Sed, sicut attinent ad Paschale tempus ea verba, *a mortuis surrexit*, ita ad Pentecosten illud verbum *Paralito*, cui fit Festum in Pentecoste.

13 Excipiuntur duo genera Hymnorum, quæ non patiuntur mutationem aliquam, nimirum quando Hymni non sunt eiusdem metri: absque enim esset, præsertim ubi cantantur Hymni, & quando Hymni habent ultimum Versum proprium, hoc est, ita proprium, ut, si careat solito fine, careat petitione, quæ sit ad Deum ante glorificationem sanctissimæ Trinitatis, vel simul cum eadem glorificatione; cuiusmodi sunt ultimi Versus Hymnorum, *Vni, trinoque Domino*, &c. *Tenunc Redemptor quesumus, Ut martyrum consortio, Te fons salutis Trinitas*, in Hymno sanctæ Crucis.

14 Conclusio verò Hymnorum semper fit vel ratione temporis, vel ratione Octavæ, quamvis in Officio nulla fiat de tempore vel de Octava commemoratio; ea ratione quæ dicitur Præfatio de tempore, vel de Octava in Festo, quod propriam non habet Præfationem, ut in Rubric. Missal. titulo 12. num. 3.

15 In Officio Semiduplici de beata Virgine, quod à Regularibus ex privilegio fit in Sabbato, si in primis Vesperis dicatur saltè Capitulum de beata Virgine, dicitur in Vesperis, & in Completorio, *Iesu, tibi sit gloria, Qui natus es de Virgine*; & item, si fiat tantum commentatio, adhuc illud di-

citur in Completorio. In secundis autem Vesperis si fiat de ea commemoratio, eodem modo concluduntur Hymni usque ad Completorium inclusivè, ut habetur in libello Officiorum PP. Disceatorum à sacra Congregatione Rituum approbato, & Romæ impresso anno 1629. Atque idem servandum est in Officio Semiduplici de sanctissimo Sacramento, in Fetijs quintis à Regularibus celebrando, ex eadem sacra Congreg. ibid. Si verò nulla fiat in Vesperis commemoratio, neque in Completorio variatur finis Hymni.

16 Dices, Cur dicitur, *Qui scandis super sidera*, cum in alijs utamur verbo temporis præteriti? Respondeo, illud à S. Ambrosio fuisse dictum in Hymno ratione metri; quem secutus Urbanus dici iussit, *Qui victor in caelum redis*.

De Antiphonis.

C A P. VII.

1 **A**ntiphona idem est ac vox opposita, seu contrasonans. Alcuin. de *Celebr. Missæ*, & Amal. lib. 4. de *Off. cap. 7.* vocem reciprocam interpretantur; quia inchoatur ab vno vnius Chori, & ad eius symphoniam cantatur Psalmus per duos Choros, ipsaque Antiphona coniunguntur simul duo Chori. Hinc vsu receptum est, ut sententia, quæ Psalmum aut Canticum præcedit, Antiphona dicatur, ex Duran. lib. de *Rit. 3. cap. 17.*

2 Auctor Anuphonarum fertur Ignatius Antiochenus, ex Cassiod. in *Tripartita lib. 10. cap. 9.* post quamdam visionem Angelorum, quos vidit unum ad alterum cantantes, Sanctus,

K

ctus, Sanctus, indeque ille præscripsit alternum cantum in Ecclesia Antiochena: non dico Psalmorum, de quibus in capite sequenti. Græcos imitatus, primus inter Latinos Ambrosius Antiphonarum est auctor, circa annū 383, vt egregie probat Francol. 1. par. c. 3. sub Damaso, nō sub Siricio, vt scripsit Sigebertus. Institutionis huius habemus testem Aug. lib. 9. Conf. c. 6.

3 Dicuntur Antiphonæ semper cum Psalmis. Vt, sicut Psalmus, inquit Amal. loco cit. significat ex Hieron. opus bonum; ita non sine Antiphona debet esse, quæ sua combinatione, seu repetitione, ante & post Psalmum, significat diuersorum vnionem & charitatem, sine qua opus bonum non facit concentum Deo, nec aliquid valet. Hæc ille fufius.

4 Duplicantur in Duplicibus, non in alijs, & inde dicitur esse Officium Duplex; quia cum, vt diximus, Antiphona significet charitatem, in solemnioribus perfectionem charitatem ostendere debemus, Hugo in Spec. cap. 3. aliàs significat, inchoatam in hac vita charitatem consummandam esse in fine vitæ; sicut integra dicitur Antiphona in fine Psalmi, idem Hugo: cui Durand. lib. 5. cap. 2. addit, inchoari Antiphonam ante Psalmum; quia charitas præcedere debet opus bonum, vt sit meritorium. Et inchoatur ab vno, quæ ab omnibus completur; quia ab vno Christo diffunditur charitas ad membra. Hæc ille.

5 Plures Antiphonæ nobilioribus dantur Horis, Matutino & Vesperis, non alijs Horis, quæ humilius celebrari debent, Radulph. Prop. 10. Sed tempore Paschali, tam in Matutino quam in Vesperis, minor est nume-

rus Antiphonarum quam per annum, ita vt sub vna Antiphona multi dicantur Psalmi, Radulph. Prop. 16. An igitur minorem charitatem ostendere debemus eo tempore? ablit, imò verò hæc diminutio Antiphonarum denotat, ita feruere Clericos et Paschalibus sacramentis & gaudijs, vt non egeant pluribus Antiphonis ad charitatem accendi. Posterior hinc-tus est Micrologi, qui cap. 55. in Inuentione sanctæ Crucis ponit in quolibet Nocturno tres Antiphonas, vt aliàs per annum.

6 Ad Horas minores vna dicitur Antiphona, quæ desumitur in Festis regulariter à Laudibus, quarta prætermissa, quia est Antiphona pro Cantico, non pro Psalmo.

7 Dantur Antiphonæ communes, & propriæ: illæ vt plurimum desumuntur è Psalmis, quorum sunt Antiphonæ; propriæ verò, vel à tempore priuilegiato, vel à Festo, &c. & hæ præferuntur communibus, vt par est.

8 Ob Festi solemnitatem in primis Vesperis ponuntur aliæ Antiphonæ diuersæ à Laudibus, & à secundis Vesperis; vt, in Natali Domini, Purificatione beatæ Virginis, in Festo Corporis Christi, & in Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ.

9 In Aduentu quoque, ob temporis celebritatem, Antiphonæ de Laudibus Dominicæ repetuntur ad Horas per Hebdomadam, quotquot octo diebus ante Natiuitatem dicantur Antiphonæ propriæ, postremis diebus ad Laudes & Horas assignatæ.

10 Antiphonæ ad Magnificat, in primis Vesperis Dominicarum vt plurimum sumuntur c. sacra Scri-

ptura veteris Testamenti legenda in Matutino eiusdem Dominicæ: in secundis autem Vesperis sumuntur de Euangelio quod in eadem Dominica legitur, sicut etiam ad Laudes; ut dici Dominico deseruiat vtrumque Testamentum. Dominicæ Paschales Antiphonis gaudent de nouo tantum Testamento, quia Christi resurrectio causa est ut in nouitate vitæ ambulemus, ex Paulo *Roman. 6.*

11 Additur Antiphonis tempore Paschali in fine *Alleluia*, ad ieritiam Paschalem sepius declarandam. de qua voce diximus *suprà c. 4. num. 5.*

12 Quid, si Antiphona sumitur ex principio Psalmi, vel Cantici, & incipit sicut Psalmus, vel Canticum: eo casu non dicitur principium Psalmi, seu Cantici; sed continuatur quod sequitur in Psalmo, vel Cantico, ab eo loco ubi desinit Antiphona, quod nota præsertim (errant multi) in Officio Dedicationis Ecclesiæ in tertio Nocturno in Psal. *Qui habitat*: nam die primo & octauo, dicta integra Antiphona à Choro, incipi debet Psalmus à secundo versu, *Dicitur Domino*, &c. si verò tempore Paschali addas in fine *Alleluia*, tunc incipitur Psalmus à primo versu, *Qui habitat*, quia illud *Alleluia* tollit continuationem Antiphonæ cum Psalmo. Simile habes exemplum in Ascensione Domini in secundo Nocturno, *Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, alleluia*; & Psalmus incipit à primis verbis eiusdem, *Exaltabo te Domine*, &c. & ita in praxi communiori seruetur quod est rationabilius; & in recognitione postrema Breuiarij addi hoc loco curauimus.

In Feria secundæ Vesperis ferialibus, dicto initio Antiphonæ ab Hebdomadario *Magnificat*, Cantor & Chorus simul prosequuntur, *anima mea Dominum*; quia diuidi commodè non potest vltima pars Versus. Illud certè est obseruandum in enuntiandis Antiphonis, ut initium nunquam sit vnius syllabæ, neque eiusmodi, ut absurdè orationem præcédât. quod monetur in Cerimoniali Clericorum Regularium sancti Pauli *lib. 1. cap. 10.*

De Psalmis.

CAP. VIII.

1 **S**I Psalterium Sacerdos ignorat, nomen Sacerdotis vix in eo constabit, ait Aug. 28. *Dist. Que ipsi*. & hoc me mouit, ut hoc loco plura recenscam ad pleniorum Psalterij cognitionem, de Vocabulo, Auctore, Ordine, Materia, Cantu, & Vsu Psalmorum, breuiter tamen, enarraturus.

2 *Psalmus* Græcis idem quod Latinis cantus, siue sonus, qui fit manibus pulsato psalterio, ut 1. *Reg. 16.* fit etiam voce, ut *Psalm. 33. Bene psallite ei in vociferatione.* At Psalmi Dauidici continent Dei laudes, vel preces ad eum; vnde ferè idem est Psalmus quoddam Hymnus, ut ex titulo Hebræo Psalterij habetur, qui est, Liber Hymnorum, seu Laudum diuinarum.

3 Psalterium, quo Romana Ecclesia vitur, est ex translatione sancti Hieronymi Romana, teste Radulphi *Propos. 8.* & differt à Psalterio Romano quod adhibetur Romæ in æde Vaticanæ S. Petri; quo etiam viuuntur Ambrosiani. Sanctus Fraciscus in sua

K 2 Regula

Regula excipiens ab Officio diuino Psalterium Romanum, intelligit de eo, quod in Vaticana S. Petri est in usu antiquissimo.

4 De *Auctore* tria sunt certa. Primo, Auctorem primarium esse Spiritum sanctum, *Athor. 1. Hebr. 3.* Secundò, maximam partem esse Dauidis, qui *2. Reg. 29.* egregius appellatur Psalter Israel. & Iudorus *lib. 1. de Offic. cap. 5.* vocat Dauidem Psalmodum thesaurum. Tertio, probat Bellarminus in *Prefat. ad Explan. in Psalmos*, eos qui carent titulo, & eos item qui nomen Dauid in titulo præferunt, quocumque casu, seu genitino, seu datiuo, esse Dauidis. De reliquis Psalmis qui alium præferunt Auctorem, communior est sententia, esse omnes vnius Dauidis; quæ est Chrysostomi, Augustini, & aliorum. Pluribus agit de hac re Aug. Tornielus, Congregationis nostræ, in *Sacris Annal. an. mundi 2964. à num. 4.*

5 Ordo Psalmorum triplex esse potest, Biblicus, Historicus, Ecclesiasticus. *Biblicus* est, qui in sacris Biblijs habetur, à primo vsque ad Psalmum 150. quos diuidunt aliqui (& placet diuisio Bellarmino,) ita ut primi quinquaginta pertineant ad penitentes, siue incipientes; alij quinquaginta ad proficientes; reliqui quinquaginta ad perfectos. Si diuidas, ut dimidium Psalterij inuenias pro numero Versuum; sicuti omnes Versus sunt 2606. ita dimidium Versuum erit inter illos duos Versus Psal. 77. *Cor autem eorum non erat rectum cum eo, &c. Ipse autem est misericors.* quasi centrum Psalterij sic summa malitia hominum, & summa bonitas Dei.

6 Ordo *Historicus*, quo scilicet tempore quisque Psalmus fuerit compositus, difficillimè haberi potest. Nam ordo *Biblicus* est, vel quo reperiuntur ab Eldra, ut videtur sententiæ S. Athanasij in *Synopsi*; vel quo ordinati sunt à Septuaginta Interpretibus, ut docet S. Hieronymus in *Prologo Psalmorum*. scitur aliquorum tempus, quæ de re vide Tornielum loco citato, qui sequentes ordinat hoc modo.

- Psalm. 143. *Benedictus Dominus Deus meus.*
 91. *Confitebor tibi Domine in iocunditate meo.*
 10. *In Domino confido.*
 58. *Eripe me de inimicis meis Deus meus.*
 33. *Benedicam Dominum in omni tempore.*
 56. *Miserere mei Deus, miserere mihi.*
 62. *Deus Deus meus ad te de lace rugilo.*
 51. *Quid gloriaris in malitia.*
 108. *Deus laudem meam ne tacuerit.*
 139. *Eripe me Domine ab homine malo.*
 53. *Deus in nomine tuo saluum me fac.*
 141. *Vox mea ad Dominum clamauit.*
 25. *Iudica me Domine.*
 5. *Verba mea auribus percipe Dñe.*
 12. *Vsquequo Domine obliuisceris me in finem?*
 16. *Exaudi Domine iustitiam meam.*
 57. *Si verè vtiq; iustitiam loquimini.*
 85. *Inclina Domine aurem tuam.*
 93. *Deus ultionum Dominus.*
 26. *Dominus illuminatio mea.*
 138. *Domine probasti me.*
 132. *Ecco quam bonum.*
 2. *Quare fremuerunt Gentes.*
 23. *Dominus est terra.*
 46. *Omnes Gentes plaudite manibus.*
 28. *Afferre Domino filij Dei.*

104. *Confitemini Domino, & innocate nomen eius.*

29. *Exaltabo te Domine.*

50. *Miserere mei Deus.*

6. *Domine, ne in furore tuo arguas me.*

37. *Dñe, ne in furore tuo arguas me.*

31. *Beati, quorum remissa sunt iniquitates.*

7. *Domine Deus meus in te speravi.*

3. *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me?*

142. *Domine exaudi orationem meam.*

38. *Dixi: Custodiam vias meas.*

39. *Exspectans expectavi Dominum.*

40. *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem.*

41. *Quemadmodum desiderat cervinus ad fontes aquarum.*

42. *Iudica me Deus.*

34. *Exaudi Deus orationem meam.*

83. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum.*

56. *Dominus regnavit, exultet terra.*

17. *Diligā te Domine fortitudo mea.*

45. *Deus noster refugium, & virtus.*

106. *Confitemini Dño quoniam bonus.*

127. *Nisi quia Dominus erat in nobis.*

Psalmorum tempus aliorum profus nescitur; omnes autem ante annum mundi 3020. quo David mortuus est. & foris ultimus ille fuit, qui in Biblijs est 36. *Noli amulari, &c.* in quo ait, *Iunior fui, etenim senui;* ut mea fert coniectura.

7 Ordo Psalmorum in *Ecclesiasticus* est alius à prædictis. Nam aliqui dicuntur Matutinales, qui ante prandium in Choro dicuntur; aliqui Vespertinales, qui à prædico. Matutinales 112. Vespertinales 38. quamquam in Matutino de Sanctis & Dedicat. Eccles. aliquando cantantur Psalmi, *Cum invocarem, &c. Qui habitat,* qui sunt Ve-

spertinales; & in Completorio, Psalmi *In te Domine speravi.* qui est etiam Matutinalis. Si diuidas eisdem per Horas, ad Matutinum recitantur in tota hebdomada 91. ad Laudes 13. ad Vesperas 35. ad alias Horas 11. qui faciunt summam 150.

8 Eisdem recitari in Horis Canonicis Pontiani Decreto, refert in eius Vita Ribadencira; sed vel ubique non fuit receptum, vel Romæ quoque neglectum: nam post annos centum, & ultra, Psalmos omnes per Dominicam & Ferias distribuit sanctus Hieronymus, ex *Radulpho Propos.* 10. & Damasus decrevit hoc ordine recitari, ex *Baronio* anno 60. cum nihil feret ex Psalmis Romæ in templis legeretur, ut ipse Damasus fatetur in *Epist. ad Hieron. in Tomo 1. Concil.* Hieronymus igitur constituit in Dominicis 18. Psalmos, duodecim in Matutinis ferialibus, & in Matutino Festorū dimidium numeri Dominicarum, id est Psalmos novem. Ad Horas, Ambrosium secutus, distribuit in plures partes Psalmū 118. *Beati immaculati.* Hæc postrema *Radulphus Propos. cit.* De numero duodecenario in Ferijs narrat *Cassianus 2. de Institut. cōn. cap. 4.* quod coram Monachis Angelus apparens duodecim Psalmos continenter cecinit, quibus finitis, *Alleluia* cantavit, ac siluit, non amplius visus, nec auditus. vnde à Concilio Turonensi *cap. 19.* ad Matutinum duodecim saltē Psalmos expediri iustum est, facta mentione prædictæ visionis Angelicæ. *Exstat Decretum Gregorij VII. de Conf. Distinct. 9. In die.* Omnibus diebus, inquit, alijs (excipit Pascha & Pentecosten) per totum annum, si festiuitas est, novem Psalmos & novem Lectio-

nes dicimus: alijs autem diebus duodecim Psalmos & tres Lectiones recitamus: in diebus Dominicis octodecim Psalmos & nouem Lectiones celebramus. *Hecibi.*

9 Pluralitas Psalmorum mysticè significat, recolendos esse mores bonos diuersorū operū per plures Psalmos. ita Ordo Rom. in *Octauis Pasche*. Minor etiam numerus Psalmorū in Officio dicitur ob temporis iucunditatem, vt tempore Paschali, Radul. *Prop. 10.*

10 Psalmi mutatio vnus in alium, vt pro *Confitemini* in Prima Dominicali dicitur Psal. *Dominus regnauit*; & pro *Inbilate* in Sabbato de B. Virgine dicitur, *Bonum est confiteri Domino*; idē decreta est, vt in Hebdomada, quoad eius fieri possit, expleatur Psalterium, neque Psalmus vnus omitatur in Officio totius Hebdomadae.

11 Additum est in fine cuiusque Psalmi *Gloria Patri, & Filio, &c.* (de cuius origine diximus *supra c. 4. nu. 4. pag. 65.*) ex institutione Damasi, vt dicitur in eius Festo, quod hodie hęc scribentes celebramus, & probat Baron. anno 382. Ambrosius autem addidit tantū eandem glorificationē Trinitatis in fine Hymnorum, non Psalmorum, vt sanctus Augustinus affirmat *lib. 9. Confess. cap. 7.* & Cassianus docet, tantū in fine Antiphonarum subditum *Gloria Patri, &c.* *lib. 2. de Noct. Orat. cap. 8.* Falluntur ergo Nicephorus, qui *lib. 9. cap. 24.* auctorem facit Flavianum primi Verulani *Gloria Patri, &c.* & Alcuinus, qui facit auctorem Hieronymum petente Damaso: vnde Epistola Hieronymi hac de re meritō reprobatur à Baronio anno 325. quidquid dicat Francolin. *1. par. cap. 2. in fine.* Hoc autem versu manifestè distinguimur à Lu-

dais, Paganis, & Hæreticis; confocamur Angelis, qui quotidie cantant triño Deo & vno, Benzonijs in *Magnif. lib. 5. cap. 2.*

12 Non dicitur *Gloria Patri* in triūdo maioris Hebdom. Ordo Romanus in *Dominica Mediana*; quia in passione Christi visa est Trinitas obsecrati, Duran. *l. 6. c. 72.* neque in Officio Defunctorum; quia versus est legitima, non mæroris, Valaf. *cap. 23.*

13 Materia Psalmorum ea est, vt sint quasi compendium totius veteris Testamenti. Quidquid enim Moyses vel in Historia tradidit, vel in Legge præcepit, & quidquid Prophetæ reliqui vel exhortando ad virtutes, vel prædicando futura scripserunt, id fere totum in Psalmis comprehenditur, lege de hac re Radul. *Prop. 9.* & Bellar. *Præfationem Psalmorum.*

14 De eorum cantu nunc dicendum, ab Apostolis habetur, *Coloss. 3. Ephes. 5.* in Psalm. cantantes: adeo vt, ex Dion. de *Cal. Hierarch. cap. 3.* Psalmorum modulatio omnibus fere Pœtificijs mysterijs, essentia instar, adhiberetur. Cantus autem primitiue Ecclesiæ modico flexu vocis pronuntiati Psalmos quā canenti vicinior erat, ex Isidor. *loco citato*; quod accepit ab August. *lib. 10. Confess. cap. 33.* vbi facit auctorem huius moderati cantus Athanasium. renouauerunt hunc cantum Clerici Regulares.

15 De alterno cantu est magna questio, quis fuerit auctor. Inter Græcos videtur Dion. de *Cælest. Hierarch. cap. 3.* hunc innuere cantum. item Basil. *Epist. 63.* qui testatur de rita communi omnibus Ecclesijs, exemplo sumpto à cantu Antiphonarum Ignatiano, de quo *preced. cap. num. 2.* diximus. Cassianus, qui posterior, nondum

nondum videtur nouisse alternū cantum, lib. 2. *Instit. cap. 5. & cap. 10.* fortè loquitur de solo ritu Monastico. Faciunt autem alterni cantus Psalmorū Flavianum & Diodorum auctores, ex Athanasio hoc enarrante, Historici Græci; sed potius instauratores eos vocat Theodoret. lib. 2. *cap. 24.*

16 At inter Latinos, quāuis Tertullianus l. 2. *ad Vxorem* ijs verbis (Psalmum inter duos sonare) videatur significare alternum cantum, tamen de priuata ratione recitandi Psalmos explicatur: & Ambrosio tribuitur, qui Græcos imitatus, ex Isidor. lib. 1. *de Offic. cap. 7.* & teste August. lib. 9. *Confess. cap. 6.* primus inuexit in Ecclesiā alternum cantum: quem Damasus Decreto generali firmavit, & communem toti Ecclesiæ fecit, vt dicitur in Breuiario in eiusdem Festo. fusiùs hac de re Francolin. 1. *par. cap. 3.*

17 Denique alternus cantus significat alternam Sanctorum ad bene operandum exhortationē, Hugo in *Spec. c. 3.* & quòd alter alterius onera portare debet, Dur. in *Rat. lib. 5. cap. 2.*

18 Addit Amal. lib. 4. *ca. 3.* standum esse ad Psalmos (quod hodie obseruant Clerici Regulares, & nostri Ordinis ad Officium diurnum) & Baroniùs probat ex P. Damiani ann. 1062. vt ex statu corporis, ait Amalar. demonstramus affectum mentis; hoc est, paratos nos esse siue ad domandam carnem nostram, siue ad exercitium operis (quod significat Psalmus, vt diximus,) in causa nostra, & fratrum. Stantes etiam in operibus bonis faciliùs vincimus hostes, ait Durand. *loco citato.*

19 *Vsus* eiusdem Psalmi in pluribus Festis ad Matutinum eam habet causam; quia in eodem sunt plures &

uarij versus, qui pertinere commodè possunt ad varia Festa, & suggerunt varias ad rem accommodatas Antiphonas, vt rectè consideranti patebit; quod etiam notauit Duran. *loco cit.*

20 In Vesperis Festorum accidit mutatio vltimi Psalmi Dominicaliù, vt sit conformior Festo. quam mutationem significat Radul. *Propos. 10.*

21 In postrema Breuiarij recognitione visum est asterisco interpungere Psalmorum versus, vt eorum dem Lectio, etiam quoad puncta & commata, esset eadem quæ in vulgata editione sacrorum Bibliorum emendatiore Vaticana vltima anni 1598.

De Canticis.

C A P. I X.

1 **C**anticum secernit à Psalmo S. Hilar. in *Prol. expos. Psalmorū satis fuse.* Breuiùs, auctore Euthymio, Psalmus est carmen cum instrumento psalterij; Canticum est vox musica cum harmonia ore solo prolata. Mysticè Psalmus bona opera, Canticum gratiarum actionem significat, ex Dur. lib. 5. *cap. 4.* Est autem Canticum antiquius Psalmo, cum illius sit primus auctor Moyses; neque defuit eiusdem vsus inter Apostolos. *Coloss. 3.*

2 Septem Cantica ex sacris Litteris habentur in Breuiario. quorum ordo temporis est qui sequitur.

1 *Cantemus Domino*, quod est Moysis, editum anno mundi 2544. *Exod. di. 15.*

2 *Audite cali qua loquor.* Eiusdem Moysis, anno 2583. *Deut. 32.*

3 *Exultauit cor meum.* Annæ matris Samuelis, anno 2904. 1. *Reg. 2.*

4 *Confitebor tibi Domine.* Isaia, anno circiter 3314. *Isaia 12.*

5 *Ego*

5 Ego dixi in dimidio dierum meorum. Ezechia Regis, an. 3322. Is. 38.

6 Domine audiui auditionem tuam. Habacuc, an. circiter 3351. Hab. 3.

7 Benedicite omnia opera Domini Domino. Trium puerorum, anno 3462. Dan. 3.

Ex Euangelio habentur in Breuiario alia tria, quorum ordo temporis est.

Magnificat. B. Mariæ, Luc. 1. anno mundi 4051. ex Tormello.

Benedictus Dominus Deus Israel. Zacharia, eodem anno post tres menses. Luc. 1.

Nunc dimittis Domine, &c. Simeonis, Luc. 2. anno sequenti 4052. Christi primo.

3 Alius est ordo in Breuiario, nimirum in Dominica, Canticum Benedicite, &c. quia in Dominica uniuersa creata sunt confusè, quæ in Cantico inuitantur ad laudem Dei, Durand. lib. 5. cap. 4. sed versus Cantici ab Ecclesia reducti sunt ad minorem numerum, reiecta illa repetitione, laudare, & superexaltare, &c. quæ habetur in Daniele. præterea addidit in fine glorificationem Trinitatis, Benedicamus Patrem, &c. de qua meminit Amal. lib. 4. cap. 10. tamen paulò diuersa ab ea quæ hodie est in usu. Benedicamus, inquit ille, Patri, & Filio & Spiritui sancto: nec respondetur Amen in fine, sicuti neque in Missa Quatuor Temporum.

In Feria secunda, Canticum Isaia; in Feria tertia, Ezechia; in Feria quarta, Annæ; in quinta, Moylis primum, & de his afferunt mysticas causas valde arbitrarias Amal. lib. 4. à cap. 12. vsque ad 16. & Gemma lib. 2. cap. 53. à quibus ad verbum accepit Durand. loco citato. In Feria sexta, Canticum

Habacuc, in quo mentionem de Cruce facit: Cornua in manibus eius. Sabbaro, Canticum Moylis vltimum, de quo ait Beda in Lucam: Ad memoriam prisca religionis, Canticum Deuteronomij, in quo vniuersi veteris populi status continetur, Sabbaro nonnullis in locis dici consuevit; alioquin esset præposterum, ut prioribus septimanæ diebus Prophetarum dictis carminibus, Moylis vltimum diceretur. Hæc ille. Alenuus de Celebrat. Missæ ait, idè recitari, quia dixit Apostolus Act. 17. quod Moyles habet in singulis ciuitatibus, qui eum per singula Sabbata prædicent.

4 Canticum trium puerorum est festiuus, & idè in omnibus Festis dicitur, reliqua tantum in ferialibus, Gemma lib. 2. cap. 53. quibus additur in fine Gloria Patri, more Platorum, à quibus parum differunt Cantica.

5 Tria verò Cantica Euangelica quotidie dicuntur, Amal. lib. 4. cap. 8. & causas vide supra Sectione præcedenti cap. 2. num. 13. pag. 54. cap. 5. num. 8. pag. 58. & cap. 6. num. 9. pag. 60.

6 Euangelia vocantur ab antiquioribus hæc Cantica; ita Ordo Romanus quia sunt pars textus Euangelij sancti Lucæ: & idè stant omnes dum hæc dicuntur, ut sit ad Euangelium in Missa. Plurimi initio Cantici formant sibi Crucem à fronte ad pectus, ex Beleth. cap. 40. quia est Euangelium. & placet, tum quia hoc præcibitur Episcopo ad initium Cantici Magnificat in Carimon. Episc. lib. 2. cap. 1. tum idè signum Crucis adhibetur in Missa initio Euangelij, licet diuerso modo.

De Versibus. CAP. X.

A Verrendo dicitur *Versus*, Alcuin. *cap. de Celebrat. Missa.* Et hoc habet singulare Versus, vt excitet corda cantantium ad requirendam faciem Dei in oratione, Amal. *lib. 4. cap. 45.* & Præterea *cap. 3.* ait, vim habet, vt conuerti faciat totum Chorum ad vnum, & totam intentionem illius ad rem pro qua fit Officium. Idem repetit in *Ordine Antiph. cap. 1.* vbi ait, Versum esse compositionem officialem, per quam reuertitur intentio mentis. vnde, eodem teste Amal. vertebant se cantantes Versum ad Orientem, *lib. 4. cap. 2.* vel ad Altare, *de Ord. Antiph. cap. 1.*

2 Versus igitur post Nocturnos ante Lectiones dicuntur, vt excitemur ad Orationem Dominicam, Absolutionem, & Lectionem, ad quam sessio facile negligentiam parit, idem *cap. 45.* In fine quoque Psalmorum, id est operum, excitamur ad spem præmiorum, idem *cap. 12. eod. lib. 4.* Ante Cantica Evangelica, in Laudibus, Vesperis, & Completorio excitamur Versibus ad intelligentiam eorundem, & ad Orationem proximam, idem *cap. 45.* Denique ante Orationem, & in commemorationibus semper adhibetur Versus, vt oratio ferueat, idem *cap. 9.*

3 In Paschate & eius Octaua non habentur Versus in Horis, vt alijs; quia tanta est festiuitas cum breuitate Officij coniuncta, vt non egeamus stimulis, Amal. *de Ord. Antiph. cap. 7.*

4 Tempore Paschali additur vtrique parti Versus *Alleluia*, ad maiorem lætitiã exprimendam; non tamen Versibus Responsoriorum additur; quia non terminant totum Responsorium, & non sunt Versus ad excitandum,

vt ij, de quibus in hoc capite.

5 Versibus, qui habentur in Precibus, non additur *Alleluia*; quia in his attenditur potius ratio humilitatis & mœroris quàm lætitiæ.

De Absolutionibus, & Benedictionibus. CAP. XI.

Absolutionum, de quibus hoc loco, meminit Radul. *Propos. 15.* & puto ita vocari; vel quia absoluitur Nocturnum; vel quia simul cum Oratione Dominica præcedenti petimus (ait Hugo in *Spec. cap. 3.*) mundari corda & corpora nostra ad audiendum verbum Dei in Lectionibus. Nam Oratio Dominica dicitur, ex Duran. *lib. 5. cap. 3.* vt qui eget sapientia ad Lectiones intelligendas necessaria, postulet eam à Deo, qui dat omnibus affluenter; & vt eiusdem orationis auxilio proficiat in nobis renouata per præcedentem Versum intentio.

2 Versum appellat ipsammet quoque Absolutionem Gemma *lib. 1. c. 5.* Quasi, inquit, qui mandatum Legatis ad prædicationem iniungit, quasi absoluat eos, vt eant ad legendum. Rupertus *lib. 1. c. 11.* putat Absolutionem esse orationem, qua rogamus Dominum messis, vt mittat operarios in messem, & aperiat cor nostrum in lege sua, ne semen, id est verbum Dei, quod audituri sumus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocent, aut in petra, quæ non habet humorem, arefcant. Dicerem, Absolutiones appellari, sumpta denominatione à nobilitate quæ dicitur in tertio Nocturno, in qua sunt ea verba, *A vinculis peccatorum nostrorum absoluat nos, &c.*

3 Lector petit benedictionem magnæ humi-

L humi-

humilitatis gratia; & Sacerdos, vt taptat humilitati vicem reddat, pofcit à Deo, vt benedictio prærogetur, Petrus Damiani *de Dominus vob. cap. 2.* Petit etiam benedictione, vt mittatur. *Quomodo predicabunt, nisi mittantur? Roman. 10. Ruper. lib. 1. cap. 12. de Din. Offic.* Petit licentiam eundi; & benedictio est licentia, Gemma *lib. 1. cap. 5.* Vide, addit Hugo *in Spec. cap. 3.* quàm larga potestas benedicendi tradita fit illi, cui iubere dictum est: *Iube Domine benedicere.* lecturus enim dicit Vicario Christi; quod principatum Ecclesiæ innuit. Sacerdos autem orat, vt Dominus benedicat, qui totius est fons benedictionis.

4 Lector dicit *Domne*, non *Domine*; quia hic Dei titulus est, ille hominis præclari, vt docet Baron. *ex Euodio* anno 416. sed tempore S. Hieronymi omnes sancti & homines alij vocabantur Domni, solus autem Deus Dominus. Papa ipse hodie appellatur Dominus Apostolicus in Litanijs Sanctorum. Sed & ad vltimam Lectionem, quam Superior legit, debet hic dicere, quicumque ille sit, Episcopo inferior, *Iube Domne*, non *Domine*; cui secundus in Choro respondere debet benedictionis congrua verba; quidquid alij proprio Marte scripserint, & nulla fulti auctoritate. non enim quilibet in Choro Superior æquandus est Episcopo. Notarunt aliqui, quod ille, qui solus Officium recitat, dicere debet, *Iube Domino*: sicuti dicit Sacerdos hoc idem in Missa priuata ante Euangelium. & verè par est ratio, vsus tamen non idem.

5 Benedictiones fiunt in numero ternario, & in nomine distincto personarum sanctissime Trinitatis, & rectissime, vt patet. Benedictio illa, *Dimi-*

num auxilium, dicitur etiam in Festis Trinitatis, Transfigurationis, Festis S. Crucis, & Dedicationis Ecclesiæ.

6 Absolutiones distribuuntur per Feras quadam proportionem, vt primus dies ferialis gaudeat prima, secundus secunda, tertius tertia Absolutione; & rursus quartus Dies prima, quintus secunda, Sabbatum tertia. Cum Absolutionibus autem concordant Benedictiones, nisi Lectiones sint de Homilia, vel de Sancto, in Officio trium Lectionum. conuenit enim, vt magis in ijs casibus respondeant Lectionibus quàm Absolutionibus. Sumuntur igitur in his casibus Benedictiones à tertio Nocturno; similiaque indicat Radulph. *Prop. 15.*

De Lectionibus. CAP. XII.

Pater vocabulum *Lectionum*, quia leguntur, & non cantantur, vt Psalmi, Dur. *lib. 5. c. 2.* Vt earum originem ducit à lectione quæ fiebat in scholis Patrum, *Ali. 15. c. 15.* vt notat Amal. *lib. 4. cap. 9.* deducit ab Hebræis *Isid. lib. 1. de Offic. cap. 10.* qui certis diebus legebant de Lege & Prophetis in Synagogis; & legit Christus *Luc. 4.*

2 S. August. *initio Exposit. ad 1. Epist. Ioan.* significat, tunc solitas legi certas Lectiones in Ecclesia ita determinatas, vt aliæ esse nequirent. Hieronymus (Damasi iussu creditur) composuit Lectionarium, teste Bernone *de Quibusdam ad Miss. spect. cap. 1.*

3 In Concilio Laodicensi *can. 17. citato à Suar. lib. 4. de Hor. Canon. c. 2. num. 16.* decreta fuit Lectio post Psalmos, vel longa in Matutino, vel breuis in alijs Horis. Capitula enim sunt Lectiones breues, vt infra dixerimus.

4 Numerus verò Lectionum nec fuit maior nouem, nec minor tribus Lectionibus, Amal. lib. 4. cap. 9. vt per nouem coniungamur conuersationi nouem ordinum Angelorum; vel vtrius prædicationis tempora designarentur, ante legem, sub lege, tempus gratiæ, idem cap. 11. Addit Rupert. lib. 1. cap. 13. pluralitatem Lectionum ad diuersos Nocturnos, seu Vigiliæ, indicare, quod nostrum est parare corda ad aperiendum Deo, quacumque hora pulsauerit verbo suo, pluresque Prædicatores esse, vt excusationi non sit locus. Cùm autem Psalmi, vt sæpè diximus, opera bona significant, nouem Psalmi & nouem Lectiones docent, æqualia in nobis esse debere, verbum & opus. In Profestis autem paucitas Lectionum innuit tempus antiquæ legis (nos enim Festa agimus, si comparemur cum antiquis Hebræis) in quo pauci Prædicatores erant. Hæc Rupertus.

5 Ex utroque Testamento desumi Lectiones Officij diuini, scribit Radulph. Propos. 11 à prisca vsque temporibus; & apud Romanos in primo Nocturno legi de veteri Testamento; in secundo Nocturno Sermones; in tertio Homilias; & per Hebdomadam continuari sacra Biblia. ibidem tamen non excludit à primo Nocturno Lectiones aliquando de nouo Testamento; quod & hodie seruamus, vt in Rubricis patet.

6 Verum, quo ordine distribuuntur Lectiones primi Nocturni per annum? Triplex est ordo sacrorum Librorum; primum voco *Conciliarem*, alterum *Historicum*, tertium *Ecclesiasticum*. Conciliaris est ille ordo, qui habetur in sacris Biblijs sancitus à Concilio Tridentino Sess. 4. lūd. c. 12.

numerat septuaginta duos libros sacrorum Bibliorum, qui numerus non caret mysterio.

7 Historicus est, quem, ad pleniorum sacrorum Bibliorum & huius capituli notitiam, compendio excerpti, & hoc loco descripti, ex *Annalium sacrorum duobus Tomis quater impressis Augustini Tornicelli, Ordinis nostri*, iuxta seriem temporum quo quisque liber scriptus fuit, vel potuit scribi. Auctores dabo Sæc. 6. quos hic desideras.

Nam Genesis continet Acta ab ortu Mundi vsque ad annum eiusdem 2400.

Iob Historia contigit anno proximo 2399.

Exodus ab anno 2438. vsque ad annum 2545.

Leuiticus pertinet ad annum 2545.

Numeri liber peruenit ad annum 2583.

Deuteronomium ad eundem spectat annum.

Iosue vsque ad annum 2593.

Iudicum ab anno 2594. ad annum 2899.

Inter hæc Ruth, circa annum 2748.

Regum primus à 2900. ad annum 2979.

Psalterium à 2964. exorditur.

Regum secundus ad annum 3017.

Regum tertius ad annum 3138.

Canticum canticorum circa annum 3021.

Prouerbia, Ecclesiastes, circa hæc tempora.

Sapientia est Salomonis, seu à Philone excerpta.

Regum quartus ad annum 3472.

Duo Paralipomenon concurrunt cum libris Regum.

Inter hæc Prophetae vixerunt hoc ordine

- ordine vsque ad prædictum annum 3472.
- Jonas enim circa annum 3227.
- Oseas, Ioël, Amos, Abdias circa annum 3238.
- Isaias ab anno 3253. ad annum 3338.
- Michæas circa annum 3286.
- Nahum circa annum 3321.
- Tobias illuminatur anno 3329.
- Habacuc circa annum 3351.
- Jeremias ab anno 3407. quo cum Sophonias.
- Sed Jeremias compleuit annum 3448.
- Baruch an. 3451.
- Daniel ab anno 3438. vsque ad annum 3519.
- Ezechiel ab anno 3440. vsque ad annum 3462.
- Hi intra annos quarti Regum, excepto Daniele.
- Esdra circa annum 3517. vsque ad annum 3596.
- Aggeus, Zacharias, Malachias, anno 3533.
- Iudith anno 3572.
- Neemias à 3609. ad 3629.
- Esther, 3652.
- Ecclesiasticus circa 3798. quo anno florere LXX. Interpretes.
- Machabæorum duo à 3868. vsque ad annum 3919.
- Nato Christo anno mundi 4050. vt fusè probat Torriellus, qui vltra Christum passum non scribit; prosequor cum Baronio ordinem historicum librorum noui Testamenti.
- Matthæus igitur scripsit Euangelium anno Christi 41.
- Petrus Epistolam primam anno 45.
- Marcus Euangelium eodem anno.
- Paulus ad Thessalonicenses primam anno 52.
- ad eosdem alteram, anno 53.
- ad Corinthios primam, & 1. ad Timoth. anno 57.
- ad Titum, 58.
- Lucas Euangelium, anno 58.
- Paulus ad Corinthios alteram, ad Galatas, ad Romanos, anno 58.
- ad Timoth. alteram, ad Ephesios, anno 59.
- ad Philippenfes, Colossenfes, Philemonem, Hebræos, anno 60.
- Acta Apostolorum à Luca completa sunt anno 61.
- Iacobus Epistolam scripsit ante annum 63.
- Petrus Epistolam secundam anno 68.
- Iudas Epistolam anno 68.
- Apocalypsis anno 97.
- Euangelium Ioannis, cum tribus Epistolis, anno 99.
- 8 Tertius est ordo, qui Ecclesiasticus dici potest, quia non est omnium librorum sacre Scripturæ, sed tantum ad vsum Breuiarij à Gelasio Papa decretus 15. *Dist. cap. Sancta Romana.* Est autem qui sequitur ordo.
- In Aduentu legitur Isaias; quia, inquit Amalar. *de Ord. Anriph. cap. 76.* nemo Propheta apertius locutus est de Natiuitate Christi.
- Ab Epiphania (imò à Natali Domini) ad Septuagesimam leguntur Epistolæ S. Pauli; quia, inquit Ruper. *lib. 10. cap. vlt.* dum representatur Christus in mundo, noui Testamenti præcones audiri debent ante Quadragesimam.
- A Septuagesima ad Dominicam de Passione, Genesis & Exodus; quia Passionem Domini celebraturi recurrere debemus ad Adæ peccatum, pro quo passus est: & dum legitur de Patriarchis, Abraham, Isaac & Jacob, quasi de diuersis ætatibus ad Christum Choros Patrum deducimus, Ruper. *lib. 4. cap. 5.*

In Passione Ieremias legitur, qui multa narrat de eadem, Amalar. loco citato cap. 76.

Post Pascha Actus Apostolorum, Apocalypsis, & Epistolæ Apostolorum; quia virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Christi, Rupert. lib. 10 cap. ultimo. De Actibus indicat August. in Serm. quodam citato à Demochare Tom. 4. c. 12.

Post Pentecosten vsque ad mensem Augustum libri Regum ponuntur, vt resumatur ordo Historicus à Genesi ad libros Regum, Amalar. de Ord. Anaph. cap. 72.

Mense Augusto leguntur Sapientiales libri; quia post libros Regum, æquum est vt Rex Salomon audiatur, feruenteque sole eo mense ferueat & sapientia, Amalar. loco citato. sunt autem Proverbia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus.

Mense Septembri Iob, Tobias, Iudith, Esther: quamquam Gelasius pro Iudith Esdram ponit, sed Ordo Romanus habet Iudith, vt imitemur eo tempore patientiam Iobi & Tobix, inquit Amalar. cap. 73.

Mense Octobri Machabæorum libri leguntur. Amal. non addit causam quam alij reddunt, & mox enarrabimus.

Mense Nouembri leguntur Ezechielis, Danielis & duodecim Prophetarum libri; quia sapè loquuntur de Aduentu Messix, quem celebramus in proximo Decembri, idem Amalar. cap. 76.

9 Rupertus à Pentecoste ad Aduentum enarrans ait lib. 12. cap. 24. in lectione librorum Regum significari tempus Martyrum, bellorum & persecutionum Ecclesix post aduentum

Spiritus sancti; in libris Sapientialibus SS. Doctorum insinuari tempus. Cùm legimus de sancto Iob, pax Ecclesix representatur non absque tentationibus. Vel mense Septembri, in Iob iustitiam discere possumus, in Tobia prudentiam, in Iudith fortitudinem, in Esther temperantiam. Dixi, in Iob iustitiam, vt loquar ad vsu nostrum: nam Rupertus pro Iob habet Esdram, cuius libri tunc legebantur. Prosequitur capite vigesimo quinto, & docet, libros Machabæorum deinde legi, vt meminerimus, inter virtutum profectus vitiorum bella non deesse: libros denique Prophetarum excitare nos ad spem & metum, vsquequò redeat Christus in Aduentu secundo. Hæc ille.

10 Durandus in Rat. lib. 6. cap. 114. has causas reddit. In Septuagesima legimus casum humani generis: in Quadragesima representamus sub Pharaone seruitutem; in Paschate exitum de Ægypto; per quadraginta dies Paschales, quadraginta annos in deserto; per Rogationes ingressum in Terram promissam; per septem dies Pentecostes diuisionem donorum Dei, & Terræ promissæ. Sub Regibus deinde fuerunt; & idè libri Regum leguntur post Pentecosten. & cap. 129. addit: Præcedunt quidem libri exemplares, sequuntur doctrinales, redeunt alij exemplares, tum alij demum doctrinales; quia plus mouent facta quàm verba, & hac vicissitudine ad perfectionem virtutis peruenitur. Libris igitur Regum ad exemplum lectis, legimus Augusto mense doctrinales Salomonis libros; tum Septembri exempla Iob, Tobix, feminarum; & Milites ad virtutem mense Octobri nos incitant, & impellunt: Nouembri

doctrinales alij Prophetarum succedunt. Hæc ille fulissimè.

11 Initia Librorum sacrorum regulariter leguntur in Dominicis: quod si Festo aliquo impediatur, æquum est, ut ab initio libri in sequenti die non impedito auspicietur Lectio, in Rubr. *num. 6.*

12 Ex prædictis libris aliquid quotannis vel in proprio die, vel in sequenti, vel in præcedenti est legendum, in Rubric. *num. 7.* etiam si plura Prophetarum initia vno die sint legenda: hac adhibita lege, ut non extra propriam eorum Hebdomadam legantur, neque duo initia sub vna conclusione, *Tu autem*, &c. neque in præcedenti Festo, si in sequenti datur locus ea legendi, ut indicant verba Rubricæ. Quod si alicubi impediatur Ferie Festis locorum proprijs, An in his initia legantur, omittis alijs Lectionibus primi Nocturni aliunde sumendis: dicemus infra opportuniore loco *Sectione 6. cap. 21. num. 13.* Excipe sequentes casus. Primus est in Epistolis S. Pauli; eæ enim omnes simul constituunt vnum librum, quem sufficit incepisse: & adueniente Septuagesima finis imponitur lectioni Paulinæ, licet tantum de Epistola ad Romanos seu Corinthios sit lectum. Alter casus est in libris Regum, adueniente Augusto. sufficit enim, quod de ijs lectus sit primus vel secundus liber.

13 Vbi verò contingit minui numerum Dominicarum post Epiphaniam, adueniente citius Dominica Septuagesimæ, & idè in Feria tertia, vel alia die proxima sit de Officio Dominicæ tertiæ vel sequentium anticipatè; statim ac factum est Officium Dominicæ, in sequentibus diebus legi debent Epistolæ S. Pauli, quæ positæ

sunt in Dominica anticipata; quod in postrema recognitione decretum est, & adnotauimus in Tabulis nostris 8. 9. 10. 16. 17. & 22.

14 Quando de Scriptura per annum distributa non potest legi in Festo nouem Lectionum in primo Nocturno; quia *op* die nò habetur in Breuiario, puta, quia sunt Quatuor Tempora, Ferie Quadragesimæ, &c. ut in Rubrica *num. 9.* eo casu sumuntur Lectiones primi Nocturni de Communi, quæ alioquin ad maiorem solemnitatem solent assignari: tunc enim ad necessitatem leguntur. quod intelligi debet non tantum in Festis occurrentibus, seu in die Octaua Festi habentibus Octauam, in dictis Feriejs maioribus, sed etiam in diebus infra Octauas, de quibus Rubrica non loquitur: eadem enim est ratio defectus. Si tamen in Festo habente Octauam lectæ fuerint in primo Nocturno aliæ Lectiones, non de Communi Sanctorum; eo casu repetendæ erunt eadem in eius die Octaua, ut apertè dicitur in Rubr. de *Lectionibus num. 9.*

15 Accidit etiam, assignari in Breuiario quibusdã Festis plurium Apostolorum Lectiones proprias in primo Nocturno, quæ sunt propriæ alterum illorum; & eo casu, si diuidatur Festum, quia alter eorum tantum est Titulus Ecclesiæ, iuxta ea quæ diximus supra *Sect. 3. cap. 10. n. 11. pag. 37.* alteri debentur Lectiones propriæ, alteri de Communi, quæ habentur in primo Nocturno. Quæ item legi debent, quando aliquod Festum in propria Ecclesia solemniter celebratur, ex Rubrica citata *num. 9.* hoc est in Festo Patroni loci, Tituli, seu Dedicacionis Ecclesiæ, & in Festis secundæ classis, ob maiore solemnitate, quod etiam

fit in Breuiario; imò verò etiam in Fests Patronorum minùs principalium, more Duplicium maiorum, quæ habentur in Breuiario, nisi ob angustiam temporis ponendum sit initium Prophetæ, quod in his Fests poni decretum est in postrema recognitione Breuiarij.

16 Pro secundo Nocturno Gelasius decernit loco citato, hæc Opuscula posse legi in Officio diuino, nimirum SS. Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Hilarij, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Ilidori, & Leonis Papæ: item Opuscula Orthodoxorum Patrum, qui à sancta Romana Ecclesia non desierunt: præterea Vitas Patrum, Antonij & aliorum à sancto Hieronymo scriptas. De Bedæ Operibus nondum legebatur tempore Radulphi, vt ipse scribit *Propos. 11. Primæ Historiæ de Sanctis in Officio diuino habuerunt auctores Paulum Diaconum iussu Caroli Magni, ex auctore Ligni vita lib. 5. & Iluardum, seu Vluardum Monachum, qui degebat in humanis circa annum 800. ex Polydor. Virgil. lib. 6. cap. 2. Quas nunc habemus secundas Lectiones ex Historijs Sanctorum, ex fuerunt à Cardinalibus Bellarmino & Baronio recognitæ, & approbatæ sub Clemente VIII. qui reiecerunt ea omnia, quæ iure merito reuocari poterant in dubium. Qua in re perdifficili, visum est illis ad Historiæ veritatem bona fide restituere SS. Lectiones, idque minima qua fieri potuit mutatione: imò, quæ controuersa erant, alicuius tamen grauis Auctoris testimonio suffulta aliquam haberent probabilitatem, retenta sunt eo modo quo erant, cum falsitatis argui non possint; quamuis fortasse altera sententia sit à pluribus recepta. Por-*

ro in enumerandis Romanorum Pontificum annis, à Cardinali Baronio non discesserunt, qui omnium exactissimus in hac re habetur. In Ordinationibus eorundem secuti sunt librum *Pontificale* inscriptum, quod nomine Damasi circumfertur; cum aliunde nihil certi haberi queat. Textus item sanctorum Patrum collati sunt proximè cum auctorum libris, & M. S. & melioris notæ impressis; ita vt in hoc genere emendatius nihil edi posse videatur. Ex quibus laudare non possum eos qui ritu Romano recitant Officium, & ab Officio ritus alieni mutuo accipiunt Lectiones de vita Sanctorum non approbatas Romæ, contra Rubr. *Breuiar. de Dupl. num. 1. & de Lect. num. 9.* vbi approbatæ requiruntur Lectiones auctoritate Sedis Apostolicæ. Vide *Secl. 3. cap. 12. nu. 14. pag. 47.* Secundas autem Lectiones & 3. Nocturni ex SS. Patribus desumptas recognouimus postremò, vt concordent cum emendationibus eorum textibus siue impressis, siue M. S. Codicibus Vaticanis. In translationibus Græcorum Patrum si varietas contigit, Breuiarij Romani lectio ceteris paribus retenta fuit.

17 Pro tertio Nocturno Euangelium cum sua Homilia legitur, ex Radulph. *Propos. 11.* & quadrat ad presentandum tempus gratiæ & Euangelij post eos qui ante legem & sub lege fuerunt, Duran. *libro 5. cap. 2. ex Gemma lib. 1. cap. 14.* Homilia Græcæ, sermonem & colloquium sonat Latine.

18 Monent Rubricæ, quando in Officio nouem Lectionum facienda est commemoratio de Sancto, vel Feria, vel Dominicæ, quæ habet proprium Euangelium, quod legi debet pro

pro nona Lectione; monent, inquam, vt de primæ Homiliæ Lectionibus octaua & nona fiat vna, quæ sit octaua. quod quamuis sit ad libitum, vt ex verbis Rubricæ *de Lectionibus num. 3.* tamen in quibusdam casibus deberet omnino nona legi adiuncta octauæ Lectioni; nimirum, quando in nona Lectione continetur laus propria eorum de quibus agitur Festum. Verbi gratia, in Festo SS. septem Fratrum, cuius in nona Lectione laudatur mater ipsorum; & in Festo sanctorum Martyrum Nerei, Achillei, &c. quorum laudes propriæ habentur in nona Lectione, & in gratiam huiusce nonæ Lectionis datum est Euangelium integrum eorum Festo, alioqui non valde congruum, à Dominica vigesima post Pentecosten desumptum. De nona Lectione de Sancto satis docuimus supra pag. 43. num. 33. 34. 35. & 37. Reliquæ huius tituli Rubricæ patent.

19 In modo legendi illud obserua, vt legas titulum Libri, seu Euangelij, seu Sermonis, seu Homiliæ, nisi aliter notetur, vt in Natali Domini. In Vitis Sanctorum eo tantum casu legitur titulus, quando est auctoris classici; puta, cum legimus: *De lib. S. Hieronymi de Scriptoribus Ecclesiasticis*, & huiusmodi. Quærit autem Hugo Victorin. *lib. 2. de Offic. cap. 3.* cur in Lectionibus diurnis, id est Capitulis ad Horas, & quandoque in Nocturnis, nõ pronuntiat auctor, in Missa verò semper pronuntiat titulus, excepta maiore Hebdomada? Responderet, ad Missam conuenire quoque bubulcos, qui nesciunt de auctore, nisi doceantur; ad Horas autem Clerici conueniunt, qui benè norunt auctores Lectionum. Vt nam sit vera responsio, & Clerus minime ignoret.

20 In fine Lectionis dicitur, *Tu autem Domine miserere nobis*, non *Domine*, vt ante Lectionem; quia cum Deo loquitur Lector, & indicat, ne ipsum quidem officium prædicandi sine alicuius vel leuis culpæ puluere peragi posse, Rupert. *lib. 1. de Diuin. Offic. cap. 13.* Cui succinit Chorus dicens, *Deo gratias*: quod ad totam Lectionem refert Rupert. *cap. 14.* quia, inquit, agimus Deo gratias, quod panem doctrinæ nobis frangere sit dignatus. idemque ided respondetur in fine omnium Capitulorum, quamuis non addatur, *Tu autem Domine*, &c. Omittuntur hæc in triduo maioris Hebdomadæ, & in Officio Defunctorum, de quibus suo loco dicemus.

21 Denique ad Lectiones sedetur, Amalar. *lib. 3. cap. 11.* & *lib. 4. cap. 3.* vel silendo statur, *ibidem*; ad maiorem attentionem vtrumque, vt probat Iulius Nigronus in *Regulis commun. Sacerdotum, Iesu, Reg. 2. num. 59.*

22 Interrogatus quandoque fui, quænam Lectiones legi possunt in Festis S. Abrahamæ, & S. Iob, quæ alicubi celebrantur. An leges primas Lectiones haustas ex Genesi & ex Historia Iob, quæ videlicet habentur in Dominica Quinquagesimæ, & 1. Dominica Septembris? in secundo Nocturno quæ ibidem habentur in eorumdem commendationem, & laudem? in tertio Nocturno Euangelium, *Homo quidam nobilis*, cum Homilia sancti Ambrosij, in nostro Octauario Romano, seu in Festo sancti Ludouici Regis? Vel, in primo Nocturno Lectiones de Scriptura occurrente; in secundo Nocturno, quæ habentur in secundo Nocturno Dominicæ Quinquagesimæ, & Dominicæ 1. Septembris, sicuti pro Historia S. Agnetis legitur Sermo san-

Et Ambrosij in laudem eiusdem; in tertio vt supra. Posterior hic modus mihi magis placeret, conformior alijs Sanctorum Festis. Quæ verò dicimus de SS. Abraham & Iob, valent etiam in Festis sanctorum Isaia, Ieremia, Danielis, Dauidis & similibus, vbi eorum Festa celebrantur, proprijs è Breuiario adhibitis eorum Lectionibus.

De Responforijs.

CAP. XIII.

Responforium post Lectiones appellatur Historia à Micol. cap. 32. & Radulph. Propos. 12. qua voce Rubricæ nostræ non carent, Rubr. de Dominicis numero 7. quia prosequitur Historiam sacra Scriptura in præcedente Lectione lectam, ait Turrecrem. ad Regul. sancti Benedicti Tract. 66. & secundum ordinem Historiæ ordinata sunt Responforia, inquit Amalar. in Ordine Antiphon. cap. 37. & 39. Responforium autem à respondendo deducit Rupert. 1. de Offic. cap. 15. quia, inquit, respondent Lectionibus, tristitia tristibus, læta lætis, succinente Choro. Vel quia à capite repetitur, Alcuin. cap. de Celebrat. Missæ. Vel quia, vno canente, Chorus consonando respondet: antè vnus, nunc duo, vel plures, Choro respondente, ait Isidor. 1. de Offic. cap. 8.

2 Itali primùm inuentores fuerunt Responforiorum, Isidor. loco cit. S. Hilarius videtur meminisse ad Psal. 65. Inter diuinorum, ait, Sacramentorum Officia responsonem deuoræ confessionis accipiat.

3 Additum est *Gloria Patri* à modernis Apostolicis, ex Amalar. de Ord. Antiph. cap. 1. & dicebatur in-

tegrè cum *¶. Sicut erat*: quod nunc non dicitur, neque dicebatur tempore Radulphi, vt ipse testatur Propos. 12. quod præcepisse Concilium Toletanum IV. can. 15. certum est, ea lege, vt in lætis tantùm sequatur *Gloria Patri*; in tristioribus repetatur initium Responforij, quod obseruatur in Dominica de Passione, & sequentibus Ferijs.

4 Significat autem Responforium, quòd exoptat nos Ecclesia non tantùm auditores verbi Dei in Lectione, sed etiam factores post Lectionem, Amalar. de Ord. Antiph. cap. 4. & nouem Responforia nos coniungunt gaudijs nouem Ordinum Angelicorum, idem lib. 4. cap. 9. Item significat assensum auditorum, Hugo in Spec. cap. 7. est item spirituale Canticum ad subleuandos animos inter legendum, Amalar. lib. 4. cap. 3. est etiam Gratiarum actio de beneficio collato intra illam horam, cui cum Nocturno seu Hora Canonica correspondet Responforium, Duran. lib. 4. cap. 19. Et quia laus Dei repeti debet, idèd repetitur Responforium, & in fine additur *Gloria Patri*; vt de omnibus donis ac datis laudemus Creatorem, Amalar. de Ord. Antiphon. cap. 1. Tertio potissimùm Responforio annectitur *Gloria Patri*; quia Trinitati omne tempus, præteritum, præsens, & futurum subijcitur, Radulph. Propos. 12.

5 Qui inchoat Responforium, idem & Versum recitat, ait Ordo Rom. ceteri repetunt, vt id ipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, Rupert. loco citato. Repetitio est imperfecta, hoc est partis tantùm Responforij; vt fateamur, opera nostra esse imperfecta, Duran. lib. 5. cap. 2. In aliquibus Festis est perfecta à ca-

M pite,

pite, vt in primo Responsorio Natalis Domini, Paschatis, & 1. Domin. Aduentus, ad denotandam plenam notitiam & perfectionem Sanctorum, idem *ibidem*. Repetio post *Gloria Patri* debet esse breuior quam post Versum, Radulph. *Propos. 12.* quod apud nos non raro fit, vt dimidiata repetatur periodus, quæ est ante Versum, à Choro; quia in gratiarum actione ad Deum impares & diminuti sumus, ait Radulph. *ibidem*.

6 Quando dicitur *Te Deum*, Romani omittunt nonum Responsorium, & octauo addunt *Gloria Patri*, Radulph. *Propos. 15.* quod octauum Responsorium in Dominicis per annum est de Trinitate: *Duo Seraphim*, &c. quia ex Duran. *lib. 5. cap. 2.* antiquitus Lectio nona semper erat de Trinitate, cui respondebat nonum Responsorium de eadem. Cessauit Lectio, translatum est Responsorium in octauum locum, & succedit *Te Deum* in laudem Trinitatis, vice Lectiois de eadem.

7 In Ferijs seu Festis trium Lectio- num sumuntur Responsoria è Nocturnis Dominicæ, seu Communi Sanctorum, eodem ordine & proportionem qua diximus de Absolutionibus & Benedictionibus supra *cap. 11. numero 6. pag. 82.* Et quando defunt in tertio Nocturno Dominicæ, tunc in Feria quarta & Sabbato suppletur cum proximioribus Responsorijs, secundo & tertio Feriæ secundæ: neque alia est causa, quam necessitas cum vicinitate coniuncta.

8 Responsoria primò ponenda in Dominica, si hæc impediatur à Festo Duplici, ponenda sunt in prima Feria sequenti, tamquam Historiæ principium, antequam dicantur alia Re-

sponsoria; eadem ratione, qua initium libri legendum est ante alias eiusdem libri Lectiones: quæ verò non possunt dici, eo anno omittuntur. Neque visum est in recognitione Clementina Breuiarij conuenire, vt pro recitatione primorum Responsoriorum fiat Officium de Feriæ, translato Semiduplici Festo, vel suppresso quandoque ob hanc causam Festo Simplici; quod aliàs fiebat cum admiratione populi, qui Missam de Sancto potius quam de Feriæ optabat audire. Excipe Dominicam secundam post Epiphaniam, de qua suo loco dicemus.

9 Responsoria de Tobia, si in Dominica aut Ferijs secunda & tertia poni non possunt, ponantur Feria quarta: sed Feria quinta, ne eadem immediate repetantur, poterunt dici 3. secundi Nocturn. Domin. eadem ratione qua dicitur de Lectionibus in Festo sanctorum Philippi & Iacobi in Sabbato ante Dominicam quartam post Pascha.

10 Tempore Paschali additur *Alleluia* ante Versum, non Versum; quod asserit de Romana consuetudine Radulph. *Propos. 12.* quia in Versu non finitur Responsorium, sed in ea parte quæ à Choro repetitur; cui tamquam termino conuenit augmentum lætitiæ.

De Responsorijs breuibus Horarum. CAP. XIV.

Renia dicuntur tum in se, tum respectu præcedentium Lectionū breuiorum, id est Capitulorum. Vnde Radulph. *Propos. 12.* appellauit Responsoria magna, quæ capite præcedenti declarauimus. Eadem autem de his ferè dici possunt quæ de præcedentibus diximus, tum de forma, tum de causis mysticis. Ad-

de cum Amalar. lib. 4. de Offic. cap. 3. duo conuenire Ecclesiastico viro, exhortationem ad fratres, quæ fit in Responſorio breui, & ſingularem ad Deum deprecationem, cum intentione recta in gloriam Dei; quæ attenduntur in verſu Reſponſorij, & in addito *ſ. Gloria Patri.*

2 Omittitur *Gloria Patri* in tempore de Paſſione, reſumiturque initium Reſponſorij, ob cauſam in *precedenti capite* allatam num. 3. pag. 89. ex Concil. Tolet. IV. Non omittitur in Officio nouem Lectionum, ita vt, ſi in Dominica Paſſionis commemoratio fiat in ſecundis Veſperis de aliquo Feſto Semiduplici, in Completorio dicendus erit *ſ. Gloria Patri*: quia Feſtum eſt iam inchoatum ea ratione quam attulimus de ſine Hymnorum de beata Virgine *ſupra cap. 6. num. 15. pag. 73.* ſed vide infra *ſect. ſexta cap. 12. num. 8.*

3 Ad Primam fit variatio Verſus pro varietate Feſtorum, vt in Rubrica *de his Reſponſorijs* num. 3. quæ mutatio habet eandem cauſas quas attulimus ſuprà de ſine Hymnorum vario in Feſtis *cap. 6. num. 12. pag. 72.* Meminit Radulph. *Propoſ. 14.* mutationis huius in Natali Domini, Epiphania, Paſchate & Aſcenſione Domini; de alijs Feſtis non loquitur: quare mutatio in his poſterior eſt Radulpho. Decretit Ioannes XXII. mutari in Feſto Corporis Chriſti, in *Decreto ſapientis cit.* concurrentibus autem duobus Verſibus proprijs, altero ratione temporis, altero ratione Feſti, vt in Conceptione beatæ Virginis intra Aduentum, præferri debet ratio Feſti & eius Octauæ, ſicuti in ſine Hymnorum fit: quare in Dominica infra Octauam dicemus, *Qui natus eſt de Maria Virgine*, ad

Primam; non autem, *Qui venturus eſt in mundum.*

4 In Aduentu accidit ad Nonam mutatio Verſus; qui in Dominicis dicitur, *Domine Deus virtutum conuertere nos.* & in Ferijs dicitur, *Veni Domine, & noli tardare.* Reliqua ſunt eadem ad omnes Horas. Quarunt aliqui myſterium; ſed nulla eſt alia ratio, niſi quod in feriali Officio dicuntur ſtatim Preces, in quibus dicitur *ſ. Domine Deus virtutum*, &c. neque conſueuimus idem bis dicere in eadem Hora. Hinc ergo variatio illius Verſus.

5 Tempore Paſchali adduntur duo *Alleluia*, ex auctoritate Romana, inquit Radulph. *Propoſ. 12.* & ex *Regula ſancti Benedicti cap. 34.* quod alijs Feſtis nobilioribus conceditur, Natali Domini, Circumciſioni, Epiphania, Feſto Corporis Chriſti, & Transfigurationi; non tamen in his Feſtis adduntur ad Primam, & Completorium: & de Feſto Corporis Chriſti negat Ioannes XXII. in *Decreto citato.* Additionis patet ratio, ad plenioram lætitiæ indicandam; vbi verba quaſi deſunt ob breuitatem Reſponſoriorum.

De Capitulis. CAP. XV.

1 **C**apitula, Lectiunculæ, Lectiones breues, partiulæ, Verſiculi parui, Collationes, ſunt idem apud Radulph. *Propoſ. 13.* & 14. Capitella vocat Hugo *lib. 2. cap. 1.* quia, inquit, capita ſunt & principia variationis ad Horas, cum præcedentia ſint ſemper eadem. Capitula quoque dicuntur, quia vt plurimum in Feſtis ſumuntur de capitibus Epistoliarum quæ leguntur in Miſſa, Duran. *lib. 5. cap. 2.*

2 Ambroſius fuit auctor Capitulorum ad Tertiam, Sextam, & Nonam.

nam. Deinde Concilium Agathense *can. 21. Distinct. 5. de Consecrat. cap. Conuenit.* iussit ea dici post psalmodiam; ubi & ea vocat Collectiones, non Collationes, vt malè legit Gratianus, quem corrigit Suar. *libro 4. de Hor. Can. cap. 2. num. 19.* vnde etiam corrigendus erit Radulphus supra. sed Beda in Esdras ait, morem hunc inluisse in Ecclesia ab Esdra desumptum; cuius tempore quater in nocte, quater in die conuenientes Hebraei legentem sacras Litteras audiebant: nam à nostris post singulas psalmodias Horarum Canoniarum legitur semper aliquid, & octies in Officio, si feriale est, si solemne, decies, propter tres Nocturnos, siue de veteri siue de nouo Testamento, vel multum, vel parum. lege Hugonem *lib. 2. de Offic. cap. 1.* Aliqui dicunt quater in nocte nos legere, id est ad Vesperas, Completorium, Matutinum, & Laudes; quater in die, ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam.

3 Quærit Amalar. *lib. 4. cap. 3.* cur ante Capitula non petitur benedictio? Responder, quia vt plurimum has Lectiones legit Superior, qui Christi vicem gerit. Hebdomadarius eas legit, qui legentibus ad Matutinum, & ad Absolutionem in fine Primæ, & ante Completorium benedictionem impertit, vicem & ipse maioris gerens.

4 Quærit Hugo *lib. 2. cap. 3.* cur à maioribus leguntur hæ diurnales Lectiones breues, à minoribus nocturnales? Responder, quia diurnæ variantur, in qua varietate maiores sunt peritiores vt eas inueniant, & opportunè recitent; nocturnales autem faciliùs habentur ex Inuitatorio, & Psalmis, qui iuuant, inquit, ad distinctionem earumdem Lectionum. Faciliùs ha-

bentur (ego dicerem) quia Hebdomadarius peritior eas preparat, & signaculis dispositis aptè statim indicat quid sit legendum. hoc enim manus est eiusdem.

5 Quærit Duran. *loco citato,* cur longiores sunt Lectiones nocturnæ quàm diurnæ: & respòdet, nocturniùs aures accommodari Lectionibus.

6 Taceretur in his Capitulis titulus, & nomen auctoris, ob causam supra allatam *cap. 12. num. 19. ex Hugone pag. 88.* Et præterea statum ad Capitula, non sedemus, sicuti ad Lectiones Matutini: tum quia breues sunt Lectiones, & minùs fatigamur; tum quia, stante maiore qui Capitula legit, ob eiusdem reuerentiam stare debent alij, vt de nona Lectione ab Episcopo lecta in Natali Domini præscribitur in *Carim. Episc. lib. 2. cap. 5.*

7 In fine non dicitur, *Tu autem Domine,* &c. quia neque dicitur antè, *Inbe Domine,* &c. quæ duo sunt inuicem correlatiua; tum verò Sacerdos Hebdomadarius ea recitat, cui non conuenit ordinariè benedictionem ab alio petere: & præterea in breuiori Lectione faciliùs culpa euitatur, præsertim à perfecto viro, qualem repræsentat Hebdomadarius qui Capitula recitat, Durand. *loco citato.*

8 Notat Radulph. *Propos. 13.* Capitulum Tertiarum in Festis idem vt plurimum cum Capitulo Laudum & Vesperarum. Ratio esse potest, quia Vesperæ, Laudes, & Tertia, sunt Horæ nobiliores. Ad Tertiam enim dicitur Missa de Festo solemnis, & per Tertiam fit ad Missam aditus. Quare Capitula Vesperarum ter dicuntur, Capitula Nonæ bis, ad Absolutionem in Prima, & ad Nonam; Capitula ad Sextam semel, quæ sunt quæ medullia

Episto-

Epistolarum Missæ, sicuti Capitula Tertiæ initia Epistolarum, & Capitula Nonæ terminationes Epistolarum. Sed tempore Aduentus & Quadragesimæ quælibet Hora habet suum Capitulum pro toto tempore, vt dicemus suo loco.

9 Sumi verò debent ex Scriptura sacra, Radulph. loco citato, & de corde recitari, ait S. Benedict. in *Regula*. his enim Dei laudem agimus, & pronuntiamus, Radulph. *Propos.* 8. exhortamur nosmetipsos & alios audientes, qui opere bono respondent; quod significat Responsorium breue, Hugo in *Spec. cap.* 3. excitamus etiam deuotionem contra tadium, Duran. loco citato.

10 Discordant aliquando à textu vulgato sacrorum Bibliorum; quibus in casibus sufficit auctoritas S. Romanæ Ecclesiæ, de qua S. Bernard. *Ser.* 3. *Vigil. Natiuit.* hæc habet: Cùm Ecclesia, inquit, in Scripturis diuinis verba vel alterat, vel alternat, fortior est illa compositio quàm positio prima verborum: & fortassis tantò fortior, quantum distat inter figuram & veritatem, inter lucem & ymbra, inter Dominam & ancillam. Hæc ille, quæ noranda sunt pro casibus pluribus in Missali & Breuiario, si nulla alia suppetit ratio.

11 Semel in Officio Capitulum dicitur ante Hymnum, hoc est, in Completorio, cuius causam dedimus ex Hugone *sup. Section.* 4. *cap.* 6. *num.* 8. *pag.* 60. & *Deo gratias* in fine respondetur. Vide causas *suprà cap.* 12. *numero* 20. *pag.* 88.

12 Omittuntur Capitula in triduo maioris Hebdomadæ, & in Officio Defunctorum; & suo loco afferentur causæ.

De Oratione. CAP. XVI.

1 **V**nica Oratio pro omnibus Horis communiùs habetur, ait Radul. *Prop.* 13. quæ nouissimum locum in Horis Canonicis tenet, ex antiquo Ecclesiæ ritu, ait Amalar. *lib.* 4. *cap.* 45. vt vnusquisque tali scuto, id est communi Oratione rediens ad sua, muniatur contra omnia aduersa: vel, ex Hugone in *Spec. cap.* 3. vt diuina gratia, quæ actiones nostras præcessit, eadem ipsa subsequatur.

2 Eam dici in fine iussit Conc. Agathen. de *Consecr. Dist.* 15. *cap.* *Conuenit.* quæ toler esse breuis, ne multum loquentes oremus, *Matth.* 6.

3 Composuit Ambrosius plurimas, ex *Gemma lib.* 1. *cap.* 87. à Gelasio Papa auctæ & limatæ fuerunt, ex *Sigeb. ad ann.* 487. à S. Gregorio collectæ & distributæ, additis alijs, ex *VValafr. de Rebus Eccl. cap.* 22. atque Orationem concordare semper cum Officio & Euangelio S. Gregorij opera, asserit aperte *Microlog. cap.* 61. nos certè Ambrosianis non paucis Orationibus vtimur, vt suis locis indicabimus. Concilium verò Carthaginense, seu, vt alij, Africanum, *can.* 70. & *Mileuit. cap.* 12. quibus aderat S. Augustinus, reijciunt non probatas Orationes à Missa, & consequenter ab Officio diuino; cui, & Missæ regulariter communis est Oratio.

4 Prima & Completorium retinent easdem Orationes, ob causam allatam *suprà Sect. præced. pag.* 56. *num.* 12. vbi de Horis egimus. Reliquæ Horæ eadem concluduntur Oratione.

5 Ante Orationem dicitur, etiam ab eo qui recitat solus, *Dominus vobiscum*, vt fuse probat P. Damiani in

Opusculo de Dominus vobiscum; & prelerim *cap. 4.* intendere namque debet, se loqui cum Ecclesia, vt monet Nauar. in *Miscellan. 67. de Orat. numero 5.*

6 Quæ verba à Dion. de *Eccl. Hier.* appellantur diuinissima salutatio, desumpta ex libro Ruth *cap. 2. & 2. Paralip. 15.* cuius efficacia ab ipso Christo est, qui dixit *Matt. vlt.* Ego vobiscum sum. quam & Apostoli introduxerunt, ex *Concil. Braccaren. I. cap. 21.* Decretoque firmavit vel Clemens, ex *Gemma lib. 1. cap. 87.* vel Anaclerus, ex *Hugone lib. 2. cap. 11.* vel vterque, ex *Radulph. Propos. 23.* sensus autem est; Dominus in vobis maneat, & petitionibus vestris effectum tribuat, *Duran. lib. 4. cap. 14.* vel, Sacerdos se habere pacem cum toto Clero & populo docet, ex *P. Damiani loco citato*; vel dicitur ad excitandam animorum attentionem ad Orationem, *Rupert. lib. 1. de Offic. cap. 31.* Dicitur etiam Dominus, non Deus, vel Christus; quia Dominus potestatem significat, *Turrecrem. in cap. Iacobus, de Conf. Dist. 1.* Hæc ferè eadem, & quæ sequuntur proximè, in priori Tomo; quæ tamen & hoc loco videntur opportuna.

7 Subditur statim, *Et cum spiritu tuo.* quasi alij optent Sacerdoti, quod ipse alijs optat, ex *Floro in Expositione Missæ.* quod est desumptum ab Apostolo *2. Timoth. vlt.* neque dicitur *tecum,* sed *spiritu tuo*; quia spiritualiter Officia Ecclesiastica fiunt, ex *P. Damiani Opusc. cit. cap. 3.* vt nimirum vnus sit affectus omnium, *Amal. libro 2. cap. 9.*

8 Non dicitur *Dominus vobiscum* nisi à Sacerdote, & Diacono, absente Sacerdote, vel nonnisi de illius li-

centia; quod & docet Nauar. in *Miscell. de Orat. 67. num. 3.* ex recepta consuetudine, quam testatur *Durand. libro 4. cap. 14.*

9 Excommunicatus autem Sacerdos non potest vt hac salutatione, etiam in priuata Officij recitatione, quia pertinet ad dignitatem ordinis, quæ ille indignus effectus est, *Nauar. de Orat. cap. 7. num. 16. & Iustus Steph. Duran. lib. 3. de Rub. cap. 21.*

10 Qui non potest vt prædicta salutatione, dicat, *Domine exaudi orationem meam,* &c. cuius meminit *Radulph. Propos. 20.* tamquam rei tunc etiam vnitæ. Docet Nauarrus in *d. Miscell. num. 6.* quando occurrunt Preces, quarum finis est per Verbum, *Domine exaudi orationem,* &c. non debere dici bis hunc Verbum, sed semel tantum, ad vitandam battologiam.

11 Additur *Oremus* ante publicam Orationem, ex *August. Epist. 106. ad Vitalem,* vt inuitentur alij ad orandum.

12 Repertur post Orationem saluatio prædicta, *Dominus vobiscum,* vt *Hugo lib. 2. cap. 4.* sicut Christus dixit semel & iterum Apostolis: *Pax vobis.* Sacerdos enim dicens Orationem vicem Christi gerit, & idèd regulariter stans eam dicit, ex *Amalar. lib. 4. cap. 4.* sed & ob memoriam futuræ resurrectionis stans eam pronuntiat, idem *capit. 7.*

13 Concluditur Oratio varijs modis, vt in *Rubr. de Oratione num. 4.* & vt plurimum per Christum; quia vt plurimum dirigitur oratio ad Patrem, *Matt. 6. & Ioan. 16.* tum ex Decreto *Carthag. Conc. cap. 23.* Raro ad Filium dirigitur, & non antiquitus, vt notat *Bellarminus de Missa lib. 2. c. 16.* quod factum est deinde, vt ipse quoque Filius credatur Deus. Numquam dirigi-

dirigitur ad Spiritum sanctum, quia donum Dei est, & à dono non petitur donum, sed à donatoribus, à quibus ille procedit, Duran. *lib. 4. cap. 15.* Prout ergo dirigitur Oratio, fit etiam conclusio, vt concinat sensui Orationis vltimæ, quando plures iunguntur simul, Nauarr. *de Orat. cap. 19. num. 169.*

14 Hoc autem est commune omnibus conclusionibus, vt semper in ijs fiat mentio sanctissimæ Trinitatis; vt intelligamus nullum fieri præiudicium reliquis diuinis personis, quæ in Oratione taceri videntur, dum consummatio ostendit, nullum esse discrimen in Trinitate. Ita Fulgent. *lib. 2. ad Monimum quest. 1.* In vnitatem Spiritus sancti Deus, non esse præponendam vocem *Deus*, ex Romana auctoritate, tradit Radulph. *Propos. 23.* & in fine additur *Amen*, vt communem Orationem, quam Sacerdos recitat, omnes confirmet, idem *ibidem.* Meminit huius ritus respondendi *Amen* in fine August. *Tract. 41. in Ioan. & Epist. 178.* quæ vox Hebræa est, significans, quod apud nos, *Fiat*, in precationibus vsurpata ab Apostolis, *1. Corinth. 14.* numquam mutata, neque à Græcis, neque à Latinis. Origenes *Tract. 35. in Matth.* cum Ambrosio *de his qui inuoluntarius mysterijs lib. 1. cap. 9.* explicat *Amen*, hoc est, Verum est: qua ratione concordat *Amen* cum Orationis potius conclusione, quam cum Oratione ipsa; quasi affirmetur, verum esse, regnare Deum in vnitatem Spiritus sancti, Innocent. III. *lib. 2. de Myster. Missæ cap. 26.*

15 Quando plures in Officio dicuntur Orationes, si quid inter eas intercedit, puta Antiphona pro commemoratione, ad singulas Orationes præ-

mittitur *Oremus*, vt rursus inuitatio fiat ad orandum: quando vna immediate aliam sequitur, vt in Litanijs, non dicitur *Oremus*, nisi ad primam; quia Oratio non interrumpitur, sed veluti vna continuatur.

16 Prima Oratio concluditur in Laudibus & Vesperis; quia est principalis, ad quam dirigitur totum Officium. Vltima item concluditur, quia colligit medias, & sua conclusione præcedentes firmat.

17 Si Oratio pro commemoratione sit eadem cum Oratione principali Officij, mutatur Oratio pro commemoratione, ne eadem repetatur; quod facile contingit in commemoratione Patroni loci, seu Titularis Ecclesiæ, de Communi sumpta Oratione.

De Precibus, & Confessione.

C A P. XVII.

Preces hoc loco sunt aliqui Versus, qui aliquando dicuntur ante Orationem, incipientes à *Kyrie eleison*, vel à *Pater noster*: quarum meminit Amalar, *lib. 3. cap. 6.* Ante Orationem, inquit, specialem Sacerdotum necesse est præcedere misericordiam Dei; ideo dicitur *Kyrie eleison*. Ter dicitur ad Trinitatem, Amalar. *lib. 3. cap. 2.*

2 A Græcis compositas fuisse primum scribit Isid. *lib. 1. de Offic. cap. 9.* vnde retinentur primæ voces Græcæ, *Kyrie eleison*, quæ significant, Domine miserere.

3 Multiplicantur Preces ad Primam & Completorium, vt per diem à malis imminentibus defendamur, Hugo *in Spec. cap. 3.* & humilitatem indicant, quæ in principio & fine diei conuenit, idem *ibidem.* Dicuntur

tur etiam nomine eorum qui quotidie cadunt, & nituntur resurgere per penitentiam, idem *lib. 2. de Offic. cap. 2.*

4 In Dominicis autē & Fests diebus stando dicuntur, ob memoriam Dominice Resurrectionis, idem *ibid.*

5 Dantur & flebiles Preces, quæ non dicuntur in Dominicis, Amalar. *de Ordin. Antiph. cap. 7.* de quibus Microl. *cap. 50.* ait, quod ad omnes Quadragesimales Horas genuflectimus. De his Hugo *loco citato* loquitur, cum ait: In alijs diebus genua flectimus ad Preces. Psalmum *Miserere* ad Vesperas dici, scribit Radulph. *Propos. 15.* & ad Laudes etiam; sed hodie dicitur Psalmus *De profundis*, ne in iisdem Laudibus dicatur bis Psalmus *Miserere*. Habetur Psalmus *De profundis* ad Laudes, ab anno 1550. & deinceps in Breuiario.

6 Docet Hugo *lib. 2. de Offic. cap. 4.* in his Precibus ferialibus contineri modos omnes orandi, quos enumerat Apostolus 1. *Timoth. 2.* nimirum Obsecrationem, cum petimus solutionem malorum; vt illud: *Ostende nobis Domine misericordiam tuam.* Postulationem, cum precamur, vt omnia, quæ sunt contraria bonis nostris, minuantur, & superentur; vt illud: *Conuertere Domine vsquequo.* Gratiarum actionem; vt illud: *Confiteantur tibi omnia opera tua: Benedic anima mea Domino,* &c. Pro his, inquit Paulus, qui in sublimitate sunt orandum est; vt illud: *Domine saluum fac Regem: Oremus pro Pontifice nostro N.* Hæc ferè Hugo. Regem autem hoc loco totius Ecclesiæ, intelligimus Papam.

7 Infra Octauas, nedum in Duplicibus, non dicuntur, nec in Vigilia Epiphaniæ, nec in duabus Ferijs post Octauam Ascensionis, quæ atinent

ad eandem Octauam; vel quia Octaua habet rationem vnius Festi; vel quia prædicti dies habent solemnitatem Officij.

8 Ad Primam & alias Horas, exceptis Laudibus & Vesperis, dicebantur feriales Preces quotidie in Officio feriali, quæ nunc recitantur ad Laudes & Vesperas in Ferijs maioribus. Sed Pius V. distinxit melius inter Horas & Horas, inter Ferias maiores & minores: nam ad Primam tantum & Completorium dicuntur Preces ordinariæ, feriales flexis genibus ad Laudes & Vesperas, longiores alia ad Primam, non variantur ad Completorium, nisi quod genua flectimus ad Horas item minores breuiores adhibentur Preces. Flectimus autem genua vsque ad *Benedicamus Domino*, inquit Rubrica. An exclusiue? affirmarem, sicuti Hebdomadarius vsque ad *Dominus vobiscum*: ibidem intelligitur exclusiue. Et concordat hic ritus cum Missa Feriarum maiorum, in qua, dictis Orationibus, præcisè statim surgimus: at vsus communior potest surgèdi, nisi dicto *Fidelium anima*, &c. est magè pius, & retinendus; cum præsertim addenda est Antiphona *fiialis* in fine Horæ, ne rursum statim genua flectamus. neque Rubrica aduertat.

9 Feriales tamen Preces non dicuntur in Vigilia Natiuitatis Domini, nec in Vigilia & Quatuor Temporibus Pentecostes; quia hi dies sunt festiuissimi, ita, vt excludant etiam Patronos locorum: & hæc ferè omnia habet etiam Radul. *Propos. 14.* Neque dicuntur in Dominicis priuilegiatis, in quibus de die Octaua occurrente tantum commemoratio, ex Ritibus *Carim. Romano*, ratione scilicet Octauæ diei occurrentis.

10 Totus dies Feriarum maiorum & Vigiliarum, si non sequatur Officium de Festo, humiliationis dies est; quare ad Vesperas dicuntur Preces feriales, licet Oratio non sit de Feria Quatuor Temporum, nec de Vigilia; quod accidere potest eo anno quo Festum sancti Matthiae occurrit in Feria quarta Cinerum, cuius gratia transferretur Officium in Feriam quinquagesimam Cinerum sequentem.

11 Quod attinet ad Confessionem, quae fit in Officio ad Primam, & Completorium; primo signum Crucis adhibetur ad *v. Adiuutorium*, ut in Rub. de Prima 15 num. 2. sumpto ritu congruo ex Missali: nam per Crucem remissio facta est peccatorum. Confessio vero fit, ut quidquid in nocte vel die peccauimus, puniamus, Gemma lib. 2. cap. 64.

12 Quando quis recitat solus, omittere debet *vobis fratres*, &c. semelque recitans *Confiteor*, debet addere in plurali quae sequuntur, *Misereatur nostri, peccatis nostris, perducatur nos*; sicut fit in Oratione Dominica. ita in Rubrica citata de Prima. Ex quo sequitur, quod recitantes duo Officium simul nihil debent mutare in textu Breuiarij; sed, qui maior est, dicat, *vobis fratres, vos fratres*; qui minor, *tibi Pater, & te Pater*, sicut dicunt inuicem, *Dominus vobiscum, Et cum spiritu tuo*. Neque Moniales mutare debent in verba, *Mater, Matrem, Sorores*, sed eodem modo loqui nomine Ecclesiae ac si essent viri, ex Decreto sacrae Rituum Congregationis die decima octaua Augusti 1629. alterna vero Confessione mundamur, inquit Hugo in Spec. capit. 3.

De Commemorationibus, & Suffragijs Sanctorum communibus. CAP. XVIII.

R Adolph. Proposit. 14. appellat Memorias, quas hoc loco dicimus *Commemorationes communes*. Suffragia Sanctorum vocat Gemma lib. 3. cap. 45. vbi tradit, ea dici in Dominicis & Festis Sanctorum. Meminit Micrologus cap. 44. & de Cruce nominatim cap. 30. de sancta Maria, & de Apostolis cap. 44. qui omnes sunt Patroni totius Ecclesiae, ait Duran. lib. 6. cap. 60.

2 Miror, cur de Cruce, à qua pendet nostra salus, non nisi fiat in feriali Officio? An quia Festa excludunt omnium cruciatuum imaginem ac memoriam? An feriali dici conuenit labor, Crucis & patientiae meditatio? nam tempore Paschali fit de Cruce commemoratio, ad victoriam eiusdem Crucis recolendam, à qua Resurrectio ortum habuit; cuius Oratio Paschalis est Ambrosiana in Mediolanensi Missali in Feria sexta Parasceues. Micrologo non placet commemoratio de Cruce ab Epiphania ad Purificationem; ergo erat in vsu, ut hodie: minus tamen rectè sentiebat ille.

3 De sancta Maria non fit, neque in propria Ecclesia, quando dicitur eiusdem Officium paruum in Choro; de quo nos *Sectione vltima*: nec quando-cumque Officium de die fit de ea. neque enim de eodem fieri debet Officium & commemoratio simul. Qui verò priuatim recitat Officium B. Virginis paruum, debet in Officio de die facere commemorationem de B. Virgine ac si illud non recitaret; nisi reciter ratione Chori. Nihil autem refert, si di-

fi diuidatur Officium B. Virginis ab Officio diei, puta, quia illud vesperi, hoc manè recitetur in Choro; quia ibidem vtrumque dicitur, & vnum in ordine ad aliud.

4 Non separatur Petrus à Paulo, nec in vita, nec in morte; nec in Festis, neque in hac communi commemoratione, ait Duran. *lib. 5. cap. 2.*

5 De Pace fit vltimo loco commemoratio; quia, qui pacem dedit, omnia bona vno verbo dedit, ait Glossa. & vltimum, quod expectamus à Deo, est pax æterna, pro qua oramus, obsecramus Deum per Dominum nostrum Iesum Christum.

6 De Patrono principali loci, & de Titulari Ecclesiæ hæc sunt notanda. Primò, eum esse Patronum loci, qui Maiorū auctoritate, & communi sensu populi recolitur vt Patronus: qua de re nos egimus supra *Sect. 3. c. 12. nu. 1. pag. 44.* Titularis autem Ecclesiæ ille est, à quo denominatur Ecclesiæ.

7 Deinde, pro dignitate Patroni vel Titularis Ecclesiæ, ante vel post sanctam Mariam & Apostolos, vel inter eosdem facienda est commemoratio; hoc est, de Titulo Trinitatis, Spiritus sancti, Corporis Christi, ante sanctam Mariam; de Saluatoris Titulo non fit, quando de Cruce fiat, quæ equipolent. De Angelis, & de S. Ioanne Baptista, ante Apostolos, de Sanctis veteris Testamenti post Apostolos, licet in Litanij ordine temporis præcedant. De Sancto, Patrono loci, ante Titularem Ecclesiæ, regulariter loquendo, nisi sit valdè magna inter hos dignitatis distantia; quia in Rubricis præponitur Patronus Titulari, *tit. 1. de Duplici num. 1. tit. 7. de Octauis num. 1. 3. 4. tit. 9. de Commemor. num. 3. tit. 35. de Commem. communibus num. 1. & in*

Tabellis septies; licet titulo 4. de Dominicis num. 1. & tit. 9. de Commemorationibus num. 11. præferatur Titularis Patrono. sed in his duobus locis non attenditur ordo ex professo, alioquin Dedicatio Ecclesiæ inferior esset Patrono, quæ post eum in *tit. 4. nu. 1.* recèsetur. Patrosas principalis Ordinis æquiparatur Patrono loci, vt supra diximus in *cap. de Patrono Sect. 3. cap. 11. nu. 24. pag. 49.* Primum verò locū, ante quamcumque de Christo Domino commemorationem, ratione Tituli, in feriali Officio semper habet commemoratio de Cruce, vt expressè habetur *tit. 35. nu. 1. in fine*, quia Ferialium indicium est; vltimū, commemoratio de Pace, *ibidem.* Quòd si de Cruce, tamquam de Titulo Ecclesiæ, facienda sit commemoratio, sufficit prædicta, quæ fit ante alias, ex Decr. S. Rit. Congreg. *die 30. Marty 1621.* & eodem modo sufficit commemoratio de S. Francisco apud eos Ordinis Minorum, quorum Ecclesiæ Titulus est sacrorum Stigmatum eiusdem.

8 Dices: Cur de Cruce primo loco fit, etiam ante S. Trinitatem, cum tamen in Rubr. Missalis de *Commemor. tit. 7. nu. 5.* Votiuæ de Cruce cedat Votiuæ de Trinitate? Respondeo, in Missa ratione haberi dignitatis Votiuarum, in Officio rationem ferialitatis, quæ non habet congruum locum in medio Suffragiorum non semper ferialium, quippe quæ locum etiam habent in Semiduplicibus. indicium enim est Ferialium, vt dixi, commemoratio de Cruce.

9 Quæres adhuc, An in Ecclesiæ Omnium Sanctorum nomine dicata fieri debeat commemoratio de B. Virgine, & de Apostolis, & quo ordine. Respondeo, non esse omittenda Suffragia specialia pro generalibus, sicuti in-

fra Octauam Omnium Sanctorum fit etiam de S. Carolo, SS. Vitale, & Agricola, & alijs. Deinde assigno locum commemorationis Tituli Omnium Sanctorum post Apostolos, vti fit in Officio paruo B. Virginis, *Protege*, &c. & *Omnes Sancti tui*, &c. neque incongruit de eodem bis fieri mentionem, semel aperte, semel latenter, vt docuimus *Tomo 1. de Sexagesima pag. 235. n. 15.* & præterea commemoratio Omnium Sanctorum eo casu potest intelligi de alijs omnibus non expressis inter Suffragia Sanctorum communia.

10 Oratio de Patrono, seu Titulari sumitur à die Festo eorundem (non à Vigilia, nequè à die Octaua, vt gratis quidam dicunt) mutato verbo Natiuitatem, Natalitia, vel aliud simile, in Commemoratione: quæ si minùs congruit, sumatur alia de Communi. In Collecta S. Leonis II. pro *Commemorationis Festa*, lege *Commemorationem*: in Collecta SS. Dionysij, & Sociorum, tace *hodierna die*: in Collecta S. Apollinaris, tace *hunc*. Nec est incongruum dicere, *presentem diem honorabilem in B. Ioannis commemoratione*; neque, *qui venerandam sanctamque letitiam in B. Bartholomæi commemoratione*, & his similia: quia non enuntiantur falsa; & commemoratio Patroni, seu Titularis, est quasi repetitio Festi per annu. Adde cū *Suar. de Sac. Missa q. 83. art. 2. disp. 80. sect. 4.* referri quâdoque præsentia ad præterita: vnde circa meridiem celebrantes dicimus in prima Missa Natalis Domini, *Hanc noctem*.

11 Queritur hoc loco: An, qui plures habet beneficiorum & Ecclesiarum Titulos, teneatur in Officio totidem commemorationes facere. Respondeo primò: Si Tituli sunt de eodem, puta de S. Maria, licet diuersa

sint Titulorum Festa, sufficit commemoratio communis, *S. Maria*, &c. & sic de alijs. Si Tituli diuersi sunt Sanctorum, poterit fieri altero ex duobus modis: vel distinguantur classes Sanctorum in Apostolos, Martyres, Confessores, Virgines, ita vt vnaquæque classis recolatur cum propria Antiphona, Versu, & Oratione, in qua ij nominentur, quorum Tituli sunt beneficiorum: vel de Maiorum licentia, formetur Antiphona cum suo Versu & Oratione, quæ conueniat omnibus; non exprimendo Titulos Martyrij, seu Virginitatis, & eiusmodi, ne fiat mendacium in Oratione. Habes exempla in Breuiario, in Festo SS. Nazarij, & Celsi, &c. in quorum Oratione non dicitur *Martyrum*, quia Innocentius, de quo ibidem, non fuit martyr, & in Festo SS. Alexandri, Eueatij, Theoduli & Iuuenalis idem fit, quia non fuit martyr Iuuenalis.

12 Atque omisso hæc multarum commemorationu facile lethalis erit, & sufficiens ad grauem materiam peccati mortalis constituendam, vt in simili probat Sanchez in *Oper. mor. lib. 1. cap. 5. num. 16.* imò & ad ratam restitutionis fructuum faciendæ teneri Beneficiarium in hoc casu, expressè docet Bonac. *disp. 1. quest. 1. pun. 4. num. 28.* sed rigorosa nimis est hæc doctrina.

13 Regulares autem debent facere commemorationem de eo Titulari, cuius Ecclesie sunt adscripti, & quamdiu sunt adscripti, etiam extra Chorum: eadem enim est ratio ac in beneficiato; cū vterque alatur Ecclesie propria emolumentis.

14 Quid agendum erit in Officio Vigiliae Patroni, seu Titularis Eccle-

fiæ, qui Vigiliam habet in Breuiario? An in Laudibus cum alijs Suffragijs facienda erit de more commemoratio Patroni, seu Titularis? omittendam puto in hoc casu, sumpto argumento à simili allato supra *nam. 3.* de Officio sanctæ Mariæ, quod excludit communem hanc commemorationem de eadem; ne scilicet de eodem bis fiat in eadem parte Officij. Eadem ratio militat in Semiduplici Festo Inventionis, Translationis, & similibus, illius, qui Patronus est loci, seu Titularis Ecclesiæ.

15 Cedunt hæ communes commemoraciones commemorationi Festi Simplicis eo die occurrentis; quia Festi commemoratio priuilegiata est titulo festiui supra communem aliorum cõmemoracionem: ideoque communes dictæ fuerunt, vt cedant priorum locum festiuis.

16 Fiunt igitur ad recolenda Sanctorum merita, & ad impetrandum sepius eorum patrocinium, Duran. *lib. 6. cap. 60.*

17 Omittuntur autem initio Aduentus, ex Microlog. *loco cit.* vt in Aduentu Principis cedant serui, Duran. *lib. 6. cap. 2.* item tempore Passionis, vt vni Christo crucifixo vacemus, idem *lib. 6. cap. 60.* & vsque ad Octauam Pentecostes, *ibidem.* tum in Duplicibus, & infra Octauas, ea ratione, qua in Festis maioribus excludimus Sanctorum Simplicium commemoraciones, ad maiorem tum temporis Paschalis tum Festorum celebritatem. Item in Dominicis priuilegiatis; in quibus de die Octaua occurrente fit tantum commemoratio, ex Ruiz *in suo Carimontal. Rom.* ratione Octauæ.

18 Pius V. mutauit Antiphonam pro suffragio beatæ Virginis in ple-

niorem, quæ est sancti Augustini Ser-mone 18. de Sanctis, nimirum, *Sancta Maria, succurre miseris, &c.*

De Hymno Te Deum.

CAP. XIX.

1 **H**ymnus *Te Deum* à SS. Ambrosio & Augustino compositus fuisse dicitur, quando S. Augustinus baptizatus fuit, anno 388. vt scribit S. Dacius Episc. Mediolanen. *lib. 1. cap. 10. Chronicis;* quod tamen Chronicum non est Dacianum, si eruditioribus est credendum Mediolanensis; qui etiam melius censent, totum Hymnum vni Ambrosio deberi, cum ille Dialogismo careat. In Breuiario M. S. Collegij Aniciani de Vrbe antiquissimo legi pro titulo, *Hymnus S. Abundij;* de quo peritiores consului, qui tamen adhuc ignorant, quis ille possit esse. Gelasius autem decantari decreuit, ex Benzoni. *in Magnif. lib. 1. cap. 19.* & S. Benedictus in *Regula* cantari iussit post tertium Nocturnum, quo significante tempore gratiæ, quasi Christum hoc tempore inuenerimus, exclamamus, *Te Deum laudamus;* vt meditatur Hugo *lib. 2. de Offic. cap. 9.*

2 Dicebatur Romæ in Festis Pontificum tantum tempore Amalarij, vt ipse scribit *in Prologo de Ordine Antiph.* in Dominicis & Festis nouem Lectionum, ait Micrologus *cap. 46.*

3 Non in profestis dicendum est, ait Innoc. III. *de Celeb. Miss. cap. Consilium.* quod explicat Radulph. *Propos. 13.* etiam de Festis Simplicibus. & *Propositione 16.* probat, quod non deberet dici, neque etiam tempore Paschali, neque infra Octauas. Ex quo infero, tunc temporis Nam in his diebus

diebus fuisse usurpatum in Officio, contra sententiam Radulphi non bene sentientis de hoc ritu.

4 A Septuagesima ad Pascha non dicitur, Microl. *cap. 47.* neque in Adventu, idem *cap. 30.* cum Gemma *lib. 3. cap. 1.*

5 An verò sit finis Matutini, vel initium Laudum, disputauimus supra *sect. 4. cap. 2. num. 3. pag. 52.*

6 Plenus est lætitiæ, & ideò in prædictis cantatur, aut omittitur; quo dicto, inquit Rubrica de hoc Hymno *num. 4.* statim inchoantur Laudes. Nostra enim consuetudo humanæ infirmitati parcens & labori, Officio nocturno Laudes Matutinas continuat, & Oratione vna duo concludit Officia, Hugo Victor. *lib. 2. cap. 9.* excepta nocte Natalis Domini, ut ibi dicemus.

7 Festum Innocentium non admittit hunc Hymnum, nisi in die Octaua, cuius causam dabimus in *Sectione sequenti cap. 6. num. 3.*

8 Verlus, *Sanctus, Sanctus, &c.* videtur esse vnus, & ab vna parte Chori totus dicendus: sed quia primæ litteræ S. imprimuntur colore rubro, videtur alternatim ea verba cantanda; & ideò standū erit cōsuetudini locorum.

De Symbolo S. Athanasij.

C A P. XX.

Symbolum quid significet, diximus supra *c. 3. pag. 64.* S. Athanasius, dum esset Romæ, scripsit Latinè Symbolum, de quo hinc loquimur, & recitauit coram Pontifice, & ei assidentibus, anno 340. ut scribit Baronius: & est illud idem, non mutatum, legique solitum in Ecclesia ante annos nongentos sexaginta. Vide Annales ad annum prædictum.

1 De vsu eiusdem Symboli ad Pri-

mam, Hugo meminit *lib. 2. de Offic. cap. 1.* his verbis: His addidit fidelium deuotio, *Quicumque vult saluus esse;* ut articulorum fidei, qui sunt necessarij ad salutem, nulla diei hora obliuiscamur. Idem in *Spec. cap. 3.* ait: His adiungimus expositionem Catholicæ fidei, ex eo, quod hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra, & clypeus inexpugnabilis contra antiquum hostem. Vide quæ diximus supra *sectio. 4. num. 6. pag. 55.*

3 Non dicitur in Dominicis infra Octauam Natiuitatis Domini, Epiphaniæ, Ascensionis, & Corporis Christi, nec in Dominicis Paschatis, & Pentecostes; quia harum Officia non sunt propriè Dominicalia; neque in alijs Dominicis eadem de causa dicitur, in quibus fit de Festo Duplici. Gemma *lib. 3. cap. 128.* notat, ideò non dici in Paschate, quia in futura vita, quæ in Paschate denotatur, totum habetur quod nunc creditur: quare simili ratione, ac si mysteria ipsa in Natali Domini, Epiphania, Ascensione, Festo Corporis Christi, & Pentecoste, oculis cernamus, abstinemus à Symbolo S. Athanasij.

4 In Dominica, seu Festo sanctissimæ Trinitatis dicitur, quia Symbolum de Trinitate doctrinam continet; non tamen quotidie dicendum est vbi celebratur Octaua sanctissimæ Trinitatis, quia Dominicæ assignatum videtur: quare & in die Octaua dicendum erit, quod aliàs non diceretur. Dies enim Octaua equè ac prima non eandem classem, sed eundem ritum habet. In fine illius additur *Gloria Patri, &c.* ut fit in Psalmis: tum quia more Psalmorum cantatur; tum quia declarato mysterio Trinitatis, æquum est, ut eidem gloria detur.

De Martyrologio. CAP. XXI.

1 **M**artyrologium legitur in Choro ad Primam; de quo Baronius multa in *Prefatione ante Romanum Martyrologium*. quæ verò ille fufius, breuius hoc loco dabo. S. Clemens per feptem Notarios Romanos curauit vt acta Martyrum describerentur, quibus addidit ad eandem caufam feptem Subdiaconos Fabianus Papa. Aliæ Ecclefiæ idem fecere, vt Smyrenfis & Carthaginenfis, etiam ante S. Cyprianum Epifcopum & Martyrem.

2 Gelafius deinde reiecit fcripta in hoc genere apocrypha, & falfa, vetuitque legi in Ecclefiâ; fed & permulta legitime fcripta perierant in perfecutione Diocletiani, qui edicto generali ea tradidit igni, non tamen omnia, Deo difponente, vt Gregor. Turon. *de Glor. Mart. testatur*.

3 Et quia quotidie ad Altare Dei fiebat commemoratio Martyrum, ac etiam, vt ait Auguft. *de S. Virginit. cap. 45.* defunctorum Sanctimonialium; idè pridie recitabantur eorum & earum nomina in Ecclefiâ, quorum natalitia die fequenti recolenda effent vnâ cum Sacrificio; atque hinc origo Martyrologij, hoc eft Sermonis de Martyribus.

4 Legebantur Tabulæ Ecclefiasticæ Martyrum, quæ etiam Fafti dicti funt à Tertull. *de Corona militis*, eò quòd in Sanctorum natalitijs Chriftiani folerent mutua inter fe charitate gaudere, & conuiuium celebrare, quod Agape dicebatur, feu facrum Epulum natalitium, ex Nazianzeno. lege Pamel. *in Epift. 37. fancti Cypriani*.

5 Porro Martyrologij Romani nefcitur proprius auctor. Fuit ille ante

S. Gregorium, vt apparet ex *eiusdem Epiftola 29. lib. 27. Indiçl. 1.* non tamen fuit Eufebius Cafarienfis, neque S. Hieronymus; qui ad fummum Hiftorias Martyrum ab Eufebio feriptas redegit in compendium. Addidere Martyrologio Romano idem Hieronymus, Beda, Florus, Vfuardus, Wandelbertus, & Ado Viennenfis, non Treuerenfis, vt optimè probat Herbertus Rosweydeus ante Adonis Martyrologium; fed nemo ex his dicendus eft auctor. In Breuiarijs M. S. antiquioribus pro Martyrologio ego lego, Datarium Calendarij.

6 Continet autem Martyrologium Romanum ex omnibus Chriftiani orbis Prouincijs collectos Martyres; quia Romana Ecclefiâ materna charitate fideles omnes filios fuos effe nouit: neque tantum Romæ paffos cenfuit effe fuos, fed omnes alios vbiq; gentium coronis auctos. Verum tamen neque datur fingillatim fingulorum nomina recenfere; tum quia fuperatam multiplicati funt amici Dei; tum quia ex instituto antiqui ritus, Ecclefiæ breuitati fuit confulendum.

7 Tertia editio prodijt purior & emendatior, edita anno 1584 curate Cefare Baronio. Recognita fuit trufus Urbani VIII. iufu, additis Sanctorum Feftis, qui nuper canonizati funt; & in primo loco pofitis ijs, quibus datum eft Officium de præcepto tum verò emendatus fuit textus multis in locis iuxta veritatem certiffimæ Hiftoriæ, me quoque minimo omnium collegarum præfente; & minus certa interim commiffimus tempore decernenda maturius. quod intelligant ij, quæfo, qui mutationem optauerunt maiorem in ipfo textu: qui verò vtuntur antiquiori textu non prohibe-

bito, obseruent ea tamen quæ dicuntur infra *num.* 12. Dabimus in calce huius Tomi Concordiam Martyrologij cum Breuiario.

8° Ad illud legendum opportuna data sunt leges initio libri, & quibus quarta & sexta sunt obseruanda magis: vt nimirum primo loco pronuntietur ille regulariter, de quo in sequenti die faciendum est Officium, etiamsi non sit in Martyrologio, si à Maioribus ritè decretum sit Officium. Alij Sancti, de quibus non sit Officium, & de quorum sanctitate nullum est dubium, nominari possunt suis locis, Martyres post Martyres, Confessores post Confessores, Virgines post Virgines, eo fine, vt in proprijs locis, vbi meritò coluntur, quotannis recolantur (saltem in Martyrologio. Dixi pronuntietur, & nominari possunt; non autem dico, describatur, & describi possunt, nisi separatim, non autem in ipsomet Martyrologio Romano: nam illa cõceduntur in Regulis Martyrologij approbatis in Bulla Gregorij XIII. hæc autem prohibentur in eadem Bulla, data die 14. Ianuarij 1584.

9° Translato tamen Festo alicuius Sancti iuxta Rubricam de Translatione Festorum, non fit translatio de eodem in lectione Martyrologij, nisi in casibus in Martyrologio expressis. Nam licet, vt dictum est, legatur pridie de eo Festo, quod in sequenti die Officium in Calendario habet, non tamen ita fit semper, sed vt plurimum: quod patet in mense Ianuario in Festis SS. Hilarij & Pauli primi Eremitæ, & in Septembri, in Festo Sanctorum Cornelij & Cypriani; de quibus legitur in Martyrologio pluribus antè diebus quàm Officium fiat.

10° Dices In anno Bissextili trans-

fertur Vigilia S. Matthiæ, & eiusdem prænuntiatio in diem 24. ergo translato Festo aliorum Sanctorum, transferri debet de eodem nominatio in Martyrologio. Respondeo, legem haberi certam in ipsomet Martyrologio de hac Vigilia, & S. Matthiæ Festo: & ratio legis fuit, quia verè cum nomine Vigiliæ ieiunium quoque transfertur, & cum Vigilia Festum. Qua ratione conuenit etiam anticipari extra Romam, quæ de Vigilia & Festo S. Bartholomæi habentur in Martyrologio Romano: at in alijs Sanctorum Festis, etiamsi transferantur, nullum contingit mendacium; quia verè eo die, quo leguntur in Martyrologio, illi obiere: & præterea in translatione plurium Festorum difficilior esset Martyrologij lectio, retrocedendo per dies aliquando multos.

11° Translata quoque Vigilia in Sabbatum, non anticipatur lectio de Vigilia in Martyrologio, licet anticipetur Officium cum ieiunio.

12° Per eandem Regulam quartam legenda sunt primo loco nomina Sanctorum qui adduntur in dies Breuiario Romano, etiam eorum, quorum Officium ad libitum recitari potest, si illud recitandum sit in Choro.

13° Sexta verò Regula decernuntur formulæ prænuntiandi Festa Domini mobilia, quæ primo loco post Lunæ pronuntiatione annuntianda sunt, excepto Paschate, quod, antequam legantur Calendæ, annuntiat; & ratio patet; quia in ipso die Paschatis annuntiat, Calendæ verò pertinent ad sequentem diem: & quia mobilia Festa incertam habent sedem, ideò initio Martyrologij fuerunt data formulæ propriæ numero nouem; nempe pro Dominica Septuagesimæ, die

Cine-

Cinerum, Dominica Palmarum, Cœna Domini, die Paschæ, Ascensione, Pentecoste, Festo Trinitatis, & sanctissimi Corporis Christi.

14 Legitur autem Martyrologium post Orationem ad Primam, Gemma *lib. 2. cap. 58.* & in fine additur Versus ad lectionem accommodatus, *Pretiosa in conspectu Domini,* &c. in venerationem, inquit Hugo 2. *de Offic. cap. 2.* Sanctorum omnium. Inuocantur iidem Sancti per Orationem sequentem, *Sancta Maria, & omnes Sancti,* &c. à quibus ad Deum trinam eleuamur, repetito Versu ter, *Deus in adiutorium meum intende;* quem & precamur secretò Oratione Dominica, tum Versu Dauidico, *Respice in seruos tuos;* denique Oratione, qua dirigi postulamus in omnibus toto die. Vide Sectionem precedentem cap. 3. à num. 9. pag. 56.

De fine Officij, & Antiphonis finalibus beate Mariæ.

CAP. XXII.

1 **H**Orarum finis solet esse post Orationem per Versum, *Benedicamus Domino.* *Deo gratias.* Subsequitur, inquit Amal. *lib. 4. cap. 4.* Benedictio, & gratiarum actio (dixerat de Oratione) quia Christus benedixit Apostolis cum discederet: & Apostoli in gratiarum actionem adorauerunt; quod notauit Hugo *libro 2. de Offic. cap. 4.* Idem *cap. 2.* dixerat etiam, morem fuisse Monachorum, cum discessuri erant, petendi benedictionem à Superiore; quæ & congruè à Deo petenda est in fine cuiuslibet Horæ.

2 Addit idem in *Spec. cap. 3.* voce puerili cantari, hoc est, à pueris, *Bene-*

dicamus Domino; quia omnis laus puerilis est respectu Dei, quem laudamus; & quidquid hic dici potest, minus est laude Dei. *Deo gratias,* quasi dicamus: Placet, vt pium est, in laude Dei superari, idem *ibidem.*

3 Pietas Ecclesiæ erga Defunctos ea est, vt peracto Officio diuino ad vtilitatem viuorum, suffragetur statim & Defunctis qui degunt in Purgatorio, eo Versu finali addito, *Fidelium anima,* &c. cuius tamen ritus non meminere antiqui.

4 Qui Versus non dicitur ante *Pretiosa* ad Primam; quia adhuc non est finitum Officium Primæ, cui deinde additur in eiusdem fine: neque ad Completorium habet in fine locum congruum, non enim ante Antiphonam beate Virginis, quæ ad Officium viuorū attinet; neque post eam, quam sequitur Oratio Dominica cum salutatione Angelica, & Symbolo Apostolorum. Quare fortè hinc factum est, vt sub noctem dato signo cum campana fiat commemoratio Defunctorum, vt aliquo modo suppleatur Completorio, quod noctis initio recitabatur. Neque dicitur post aliam Horam, si aliud sequatur, vt, Vel Missa, sicut fit in nocte Natiuitatis Domini; & hoc idem legi inter ordinationes Officij editas à S. Bonaventura, impressas in *libro Clericorum familiari Venet. anno 1561.* Vel Officium paruum beate Mariæ, septem Psalmi, Litanæ, in quorum fine dicitur, *Fidelium anima,* &c. Vel Officium Defunctorum, in quo pro iisdem abundantius oratur, omnino extremum locum habere debet. Nouissima enim est mors, ait S. Paulus *1. Cor. 15.*

5 Dicta Oratione Dominica pro fine Horæ ea ratione quæ diximus supra

præ cap. 1. addimus Versum, *Dominus det nobis suam pacem*; quem apud aliquos fuisse in vsu docet Durand. lib. 5. cap. 2. num. 6. sequitur autem vna ex Antiphonis B. Virginis, quas non legi apud antiquos. Habentur in Breuiario Ven. edito 1521. vbi dicuntur statuta à Clemente VI. anno 1350. meminitque Turrecrem. in Regul. S. Bened. ad Completorium. De ijs tamen distinctè meminit Io. Parmensis in Epistola data ad Fratres suos Minores anno 1249. quam recitat Lucas Wadingus eodem anno in Annal. Min. num. 2. vbi eadem quatuor, quibus nos vtiimur, solitas cantari post Completorium indicat à Franciscanis, quorum opera paucis antè annis Breuiaria, vt dictum est supra, fuerant reformata, & Romæ recepta, sub Gregorio IX. & Innocentio IV. vt egregiè probat idem Lucas anno 1244.

6 *Alma Redemptoris* ab Hermanno Contracto fuit composita, ex Bezozon. in Magn. lib. 1. cap. 19. obiit ille anno 1054. ex Wion in Ligno vitæ lib. 5. Versiculi varij ante & post Natiuitatem vnâ cum varijs Oracionibus manifestam causam habet: cum enim primæ Vesperæ sint initium Festi Natiuitatis Domini, idè ab iisdem dicitur *Post partum*; sicut etiam in Hymnis, *Qui natus es de Virgine*.

7 Dicitur hæc Antiphona vsque ad Purificationem inclusiue, ita, vt si Purificatio quoad Officium transferatur, Antiphona hæc quoque non dimittatur, nisi in fine illius Officij; imò verò, si Purificatio alicubi Octauam habeat, adhuc Antiphona hæc dicenda erit vsque ad Completorium diei Octauæ exclusiue, seu vsque ad finem Octauæ, si fortè contingat finiri ad Nonam pridie Feriæ quartæ Cinerum; quia to-

ta Octaua pro die vno reputatur, ex Radul. supra citato de Octauis. Et ita decreuit sacra Rituum Congregatio in Officijs auctoritate ipsius editis Romæ anno 1616. ad vsum Patrum Discalceatorum Carmelitarum. Et licet vsque ad Purificationem, tam in Suffragijs communibus quàm in Antiphona finali Officij, dicantur idem Versus & eadem Oratio; nihil tamen refert, quia non intra Horas fit repetitio, quæ regulariter prohibetur, sed post Horas fit repetitio, quod eadem de causa accidit toto die Circumcisionis Domini, quoad Oracionem *Deus, qui saluis*, &c.

8 Quòd si diuidantur Vesperæ Purificationis à Completorio eiusdem, adhuc dicenda est post Vesperas *Alma Redemptoris*, quæ pertinet ad partum Virginis. Rubrica enim iubet mutari Antiphonam in fine Completorij; tum vt sequens Antiphona post Purificationis Officium, quod terminatur in Oracione Completorij, habeat locum; tum vt in Completorio solemnius dicatur, in quo reliquæ inchoari solemniter solent, non autem in Laudibus diei sequentis. Atque hic fuit sensus eorum, me præsentè, qui Breuiarium recognouerunt auctoritate Clementis VIII. Et verbum in Rubrica exclusiue non attinet nisi ad Feriam quintam in Cœna Domini, cui proximè adheret. qua de re dubitare non pauci. In recognitione Urbana Breuiarij additum est Rubricæ de *Aue Regina* verbum *inclusiue*, ex Decreto S. Rituum Congregationis 27. Iulij 1624.

9 *Aue Regina calorum* habet innotatum auctorem. Versus eidem additus, *Dignare me*, &c. est S. Ephræm, teste S. Hieronymo citato à Cornelio

Schuldingio *Tom. 4. par. 3. de Peculiaribus Misse.*

10 *Regina cali letare* ab Angelis inuenta, & edita, ex antiqua traditione, vt scribit Sigonius *lib. 2. Italici Regni*, & ab eo Canisius *vlr. libro de B. Virgine cap. 22.* cui addidit vltimum Versum, *Ora pro nobis Deum*, S. Gregorius Papa, quando tempore Paschali pestis inguinaria deuastabat Romam, vt in eius Vita narratur, & à Durando *lib. 6. cap. 89.*

11 *Salve Regina* vel habet auctorem Petrum Compostellanum, ex Dur. *lib. 4. cap. 22.* vel Hermannum Contractum, ex Trithemio *lib. 2. de Viris illustribus Benedic. c. 84. ann. 1040.* Certè canticum hoc fuit statim receptum, & in diuinis Officijs cantatum, ex Benzonio in *Magnificat lib. 1. c. 18.* S. Bernardus pijs Commentarijs hanc Antiphonam illustrauit, *que habentur in Operum eius Tomo 2.* & eandem auxit vltimis ijs verbis, *O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria*, vt habetur in *lib. 12. Chronic. de Vrbe Spirensi.*

12 Gregorius IX. decreuit prædictam Antiphonam recitari in Matutinis & Vesperis anno Domini 1239. Bzouius *eodem anno*: non eam tamen legi in Breuiarijs antiquis, sed in Breuiario Card. S. Crucis edito sub Paulo III. *Lege Nauarum de Orat. c. 19. num. 184.* vbi eam dicit cantatam ab Angelis in Sabbatis in Roncaualle, & appellari Canticum nauticam, quia nauæ eam frequenter habent in ore naufragantes.

13 Extra Chorum prædictæ Antiphonæ dicuntur tantum in fine Completorii, & Matutini, post Laudes, si tunc terminatur Officium: quando verò separatur Matutinum à Laudibus, non dicuntur; possunt tamen

semper dici post quamcumque Horam ex deuotione. Conuenit autem, vt ex septem Horis prior in ordine, hoc est, Matutinum cum Laudibus, & vltima, quæ est Completorium, concludantur sub inuocatione B. Virginis, & solemnius vltima, qua completur totum diei Officium. Si alia sequitur Hora, dicuntur post vltimam Horam, non ratione Horæ, sed ratione Matutini, & Laudum.

14 Dicuntur semper post quamcumque Horam, quando à Choro discedendum est, etiam post Horam Officij parui B. Virginis, vt recessuri salutent prius beatam Virginem, quam initio cuiusque Horæ salutauerunt cum Angelica salutatione; vice cuius in fine Officij dicuntur hæ Antiphonæ post Orationem Dominicam.

15 Numquam verò dicuntur post aliquam Horam, quando subsequuntur cum Officio diei Officium Defunctorum, etiam ex deuotione recitandum, quia tunc non essent Antiphonæ finales Officij, sequente alio Officio: neque quando subsequuntur Psalmi Penitentiales, quorum finis proprius habetur alius ab his Antiphonis. eodem modo, quando solæ Litanie subsequuntur. Dixi, *ex deuotione recitandum*; quia hoc significant ea verba, *præterquam post Completorium, etiam prædicta sequuntur*: ergo possunt sequi, etiam ex deuotione, nedum in ratione Officij, quod vel sequitur Vesperas, vel Laudes, non autem Completorium: Neque item dicuntur, quando subsequuntur Missa; quia coartatur Officium diuinum, qualis est Missa: neque per Antiphonas prædictas facienda est interruptio, seu diuisio. Oratio verò mentalis post Horas non tollit has Antiphonas finales, sed debent dici,

dici, licet à Choro non discedatur. Si tamen Missa longiori mora differatur, eo casu erunt dicendæ, ac si discedendum esset à Choro: nam in Rub. 36. num. 3. habes hæc verba: *Quando post aliquam Horam immediate* (nota aduersibium) *subsequitur Missa.*

16 Sed quaritur, An finita deinde Missa, & nulla alia sequente Hora, dicendæ sint. Respondeo, ex modo loquendi Rubricæ de his Antiphonis num. 3. colligi posse videretur, eas omitendas esse. Nam de Completorio in Rubrica dicitur, quod in eo semper hæc dicantur, etiam si prædicta subsequantur: de alijs Horis dicitur, quod si post Laudes alia subsequatur Hora, in fine vltimæ Horæ dicendæ sunt Antiphonæ. ergo, cum ibidem dicatur, *numquam dici*, absolute prohibentur dici, tum in fine Horæ, si prædicta subsequantur; tum in fine prædictorum, & Missæ, quæ subsequantur post Horam. Confirmatur ex praxi, quæ habet, vt non dicantur hæc Antiphonæ post Missam Sabbati sancti, neque post Officium Defunctorum, quod coniungitur Officio diei; ergo neque aliàs post Missam erunt dicendæ. Proprius etiam modus finiendi Missam videtur excludere has Antiphonas. Vnde & Carmelitæ, ex instituto Regule, easdem recitât ante vltimum Euangelium, quod debet esse Missæ terminus, & finis. Neque dicas cum quibusdam, Rubricam loqui de Horis minoribus, Prima, Tertia, Sexta, Nonna, ita vt post Vesperas Defunctorum adiunctas Vesperis diei, debeant Antiphonæ prædictæ recitari: quia hæc vox *Horæ*, nisi aliud addatur ad distinctionem, significat etiam Matutinum, & Vesperas, vt patet in Rubricis *tit. 20. num. 1. tit. 21. num. 1.*

tit. 22. num. 1. & tit. 32. num. 1. Quare post Missam, si discedendum sit à Choro, non sunt eæ recitandæ; si fiat, potest esse laudabilis consuetudo, nec improbanda, quæ cedit in laudem B. Virginis Mariæ.

17 Dicuntur autem flexis genibus, præterquam in diebus Dominicis, à primis Vesperis Sabbati, ex Concilio Nicæno *can. 20. vel 29. apud Turrianum*, & Synodo Turonensi sub Carolo Magno *cap. 37.* ob Dominicam Resurrectionem. Qui ritus antea ferè deperditus à Clemente VIII. fuit Ecclesiæ restitutus. Et à primis quidem Vesperis genuflexiones omitti, tradit Amalar. *lib. 4. cap. 7.* & Concil. Constantinop. VI. *can. 90.*

18 Toto item tempore Paschali non genuflectimus, ex Ambros. *Sermone 61. de Pentecoste*, Hieronymo in *Dialog. aduers. Luciferianos*. lege Turrecrem. in *cap. Quoniam. de Consecrat. Distin. 3.* At Hebdomadarius semper stat ad Orationem recitandam post prædictas Antiphonas, ex Amal. *lib. 4. cap. 4. & 7.* vbi loquitur de Oratione quæ est finis Officij. eademque de causa standum quoque erit (aliàs enim genuflectit rursus Hebdomadarius) ad Orationem Dominicam, salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolorum, quæ dicuntur post Antiphonam finalem in Completorio. Verùm, sicut hic ritus standi incipit à primis Vesperis Dominicæ, non à media nocte; ita desinit in occasu solis eiusdem Dominicæ, more Indulgentiarum: & post occasum solis non est amplius standum in oratione. quod ij notent, qui vesperi recitant Officium Feriæ 2. post salutationis Angelicæ signum datum sub noctem. Et hic esto finis Sectionis quintæ.